

991

3K 33

L- 35

٠٠٩٥

335.55

Ս-90

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

ԱՄ

ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ
ՀԱՐՑԵՐԻ ԱՌԹԻՎ

«ԶՍԿԿՆԻԳՍ»

ԹԻՖԼԻՍ — 1926

505

3K33
L-35

Ի. Վ. ՄՏԱԼԻՆ

ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ
ՀԱՐՑԵՐԻ ԱՌԹԻՎ

1003
14307

0100-57175

12001

501

«Զ.Ս.Կ.Կ.Ե.Գ.Գ.»
ԹԻՖԼԻՍ 1926

n. Usurp6

25 հունվարի 1926 թ.

Թեֆլիս, տպարան «Զարյա Վոստոկա»-ի, Ս. Ծուլսկիի և Եյի փ. № 4.
Գլավիկա № 502. — Տիբրեմ 2000. — Գրառար № 63,

Ներկա ժողովածուի հիմնական մասերից մեկը պետք է հա-
ժարել «Լենինիզմի հիմունքների մասին» բրոշյուրը: Այդ բրո-
շյուրը առաջին անգամ լույս տեսավ գրեթե յերկու տարի առաջ,
1924 թվի ապրիլին: Այժմ նա լույս է տեսնում ներկա ժողովա-
ծուի մեջ յերկրորդ հրատարակությամբ: Այս յերկու տարվա ըն-
թացքում շատ ջուր անցավ. կուսակցությունն յերկու դիսկուսիա
ունեցավ, լույս տեսան մի շարք բրոշյուրներ և ձեռնարկներ
լենինիզմի վերաբերմամբ, հերթի կանգնեցին սոցիալիստական
շինարարության նոր գործնական խնդիրները: Հասկանալի չէ, վոր
այս յերկու տարվա ընթացքում ծագած նոր խնդիրները, ինչ-
պես և բրոշյուրի լույս տեսնելուց հետո տեղի ունեցած դիսկու-
սիաների հետևանքները չեյին կարող հաշվի առնված լինել այդ
բրոշյուրի մեջ: Հասկանալի չէ նույնպես, վոր մեր շինարարու-
թյան կոնկրետ խնդիրները (նեպը, պետկապիտալիզմը, միջին
գյուղացիության վերաբերյալ խնդիրը և այլն) չեյին կարող լի-
ովին լուսաբանված լինել մի փոքրիկ բրոշյուրի մեջ, վոր ներկա-
յանում եր իբրև «Լենինիզմի հիմունքների կոնսպեկտիվ մեկնա-
բանություն»: Այս և սրանց նման խնդիրները կարող եյին լու-
սաբանվել հեղինակի միայն հետագա բրոշյուրներում («Հոկտեմ-
բերյան հեղափոխությունը և ուսական կոմունիստների գործե-
լակերպը», «XIV կուսկոնֆերենցիայի հետևանքները», «Հարցեր
և պատասխաններ» և այլն, վորոնք մտել են ներկա ժողովածուի
մեջ և որպանապես կապված են «Լենինիզմի հիմունքների մասին»
սկզբնական բրոշյուրի մեջ շոշափված հիմնական սկզբունքների
հետ: Այս հանգամանքը կատարելապես արդարացնում է ներկա
ժողովածուի լույս ընծայումը, վորը, այսպիսով, հանդիսանում է
իբրև ամբողջական մի աշխատանք լենինիզմի հարցերի վերա-
բերմամբ:

XIV կուսհամագումարում տեղի ունեցած վերջին դիսկու-
սիան սովով վերջին ժամանակաշրջանում, այն է XIII և XIV

համագումարների միջի ժամանակամիջոցում կուսակցության կա-
տարած գաղափարական և շինարարական աշխատանքի հաշվե-
հարդարը: Նա ընդ սմին վորոշ չափով ստուգեց այն սկզբունք-
ները, վոր իր ժամանակին առաջ եր բերել նոր ուղղության թող-
ներվի հարցնել - վորո՞նք են այդ ստուգման հաշվեհարդարները:

ԼԵՆԻՆԻՋՄԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

«Լենինիզմի հիմունքների մասին» բրոշյուրի մեջ տրված և
լենինիզմի հայտնի վորոշումը, վորը, ըստ յերևույթին, քաղա-
քացիական իրավունք և ստացել: Այդ վորոշումն ասում և.

«Լենինիզմը իմպերիալիզմի և պրոլետարական հեղա-
փոխության ժամանակաշրջանի մարքսիզմ և: Ավելի ճիշտը -
լենինիզմը պրոլետարական հեղափոխության տեսություն և
գործելակերպ է ընդհանրապես, պրոլետարիատի զիկտա-
տուրայի տեսություն և գործելակերպ առանձնապես»:

Ճիշտ և արդյոք այս վորոշումը:

Յես կարծում եմ, վոր ճիշտ և: Ճիշտ և, նախ, նրա համար,
վոր ճշտիվ ցույց և տալիս լենինիզմի պատմական արմատները,
բնորոշելով լենինիզմը իբրև իմպերիալիզմի ժամանակաշրջանի
մարքսիզմ, հակառակ Լենինի մի քանի քննադատների, վորոնք
առձիշտ կերպով կարծում են, թե լենինիզմը ծագել և իմպերա-
լիստական պատերազմից հետո: Յերկրորդ, ճիշտ և նրա համար,
վոր ճշտիվ նիշում և լենինիզմի միջազգային բնույթը, հակա-
ռակ սոցիալ-դեմոկրատներին, վորոնք լենինիզմը գործադրելի յեն
համարում միայն ուսական-ազգային պարագաներում: Յերրորդ,
ճիշտ և նրա համար, վոր ճշտիվ նիշում և լենինիզմի որդանական
կապը Մարքսի ուսմունքի հետ, բնորոշելով լենինիզմը իբրև իմ-
պերիալիզմի ժամանակաշրջանի մարքսիզմ, հակառակ լենինիզմի
մի քանի քննադատների, վորոնք լենինիզմը համարում են վոշ
թե մարքսիզմի հետագա զարգացումը, այլ միայն մարքսիզմի
վերականգնումն և նրա գործադրությունն ուսական իրականու-
թյան մեջ:

Այս բոլորը, կարծես թե, կարիք չունի առանձին մեկնա-
բանությունների:

Բայց և այնպես, բանից դուրս և գալիս, վոր մեր կուսակցության մեջ կան ընկերներ, վորոնք անհրաժեշտ են համարում վորոշել լենինիզմը մի քիչ այլ կերպ: Ահա, որինակ, ընկ. Զինովյանը կարծում է, վոր

«Լենինիզմը իմպերիալիստական պատերազմների և զերակշիռ գյուղացիական բնակչություն ունեցող յերկրում անմիջապես սկսված համաշխարհային հեղափոխության մարքսիզմ է» *) (տես ընկ. Զինովյանի «Բոլշևիզմ թե տրոցկիզմ» հոդվածը, «Պրավդա», № 273, 30/XI—24 թ.):

Ի՞նչ կարող են նշանակել ընկ. Զինովյանի ընդգծած բառերը: Ի՞նչ է նշանակում լենինիզմի վորոշման մեջ մտցնել Ռուսաստանի յետամնացությունը, նրա գյուղացիական բնույթը:

Այս նշանակում է լենինիզմը միջազգային սրբոլետարական ուսմունքից դարձնել ռուսական ուրույն կենդանի արդյունք:

Այս նշանակում է յուզ քսել Բառերի և Կառուսկու հացին, վորոնք լենինիզմը անպետք են համարում կապիտալիստական նորեն ավելի զարգացած ուրիշ յերկրների համար:

Սուք չկա, գյուղացիական հարցը Ռուսաստանի համար կարևորագույն նշանակություն ունի, մեր յերկրը գյուղացիական է: Բայց ի՞նչ նշանակություն կարող է ունենալ այս փաստը լենինիզմի հիմունքները բնույթադրելու համար: Միթե լենինիզմը մշակվել է միայն Ռուսաստանի հողի վրա և Ռուսաստանի համար, և վոչ թե իմպերիալիզմի հողի վրա, և վոչ թե իմպերիալիստական յերկրների համար առհասարակ: Միթե Լենինի աշխատությունները, վորպիսիք են «Իմպերիալիզմ»-ը, «Պետություն և հեղափոխություն»-ը, «Պրոլետարական հեղափոխությունը և ռենկատ Կառուսկին», «Զախություն յերեսխայական հիմունքություն»-ը և այլն, նշանակություն ունեն միմիայն Ռուսաստանի, և վոչ թե բոլոր իմպերիալիստական յերկրների համար ընդհանրապես: Միթե լենինիզմը բոլոր յերկրների հեղափոխական շարժման փորձի ամփոփումն է: Միթե լենինիզմի տեսություն և գործելակերպի հիմունքներն անպետք են, պարտադիր չեն բոլոր յերկրների պրոլետարական կուսակցությունների համար: Միթե Լենինն իրավացի չէր, վոր ասում էր, թե «բոլ-

շևիզմը պիտանի յե իբրև գործելակերպի որինակ ամենքի համար» *) (տես հ. XV, էջ 503): Միթե Լենինը իրավացի չէր, վոր խոսում էր «Սորհրդային իշխանության միջազգային նշանակություն, նմանապես և բոլշևիկյան տեսության ու գործելակերպի հիմունքների մասին» (տես հ. XVI, էջ 116): Միթե ճիշտ չեն Լենինի, որինակ, հետևյալ խոսքերը.

«Ռուսաստանում պրոլետարիատի զիկտատուրան անխուսափելի կերպով պետք է տարբերվի մի քանի առանձնահատկություններով առաջավոր յերկրներից մեր յերկրի խիստ մեծ յետամնացության և մանր-բուրժուական լինելու պատճառով: Բայց հիմնական ուշթերը—և հասարակական տեսություն հիմնական ձևերը—Ռուսաստանում նույնն են, ինչ վոր և ամեն մի կապիտալիստական յերկրում, այնպես վոր այդ առանձնահատկությունները համեմայն դեպք չեն կարող վերաբերվել ամենագլխավորին» (տես հ. XVI, էջ 348):

Բայց յեթե այս բոլորը ճիշտ է, չի հետևում արդյոք այս բանից, վոր ընկ. Զինովյանի աված լենինիզմի վորոշումը չի կարող ճիշտ ճանաչվել:

Ի՞նչպես համակերպես լենինիզմի այս ազգային-սահմանափակ վորոշումը միջազգայնության հետ:

II.

ԳԼՍԱՎՈՐԸ ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ ՄԵՁ

* Լենինիզմի հիմունքների մասին» բրոշուրի մեջ ասված է.

«Վոմանք կարծում են, թե հիմնականը լենինիզմի մեջ գյուղացիական հարցն է, թե լենինիզմի յեղակետը հանդիսանում է գյուղացիության, նրա դերին, նրա տեսությունը կղևին վերաբերյալ հարցը: Այս միանգամայն ճիշտ չէ: Հիմնական հարցը լենինիզմի մեջ, նրա յեղակետը հանդիսանում է վոչ թե գյուղացիական հարցը, այլ պրոլետարիատի զիկտատուրայի, նրա նվաճումների պայմանների, նրա ամբապնդման պայմանների հարցը: Գյուղացիական

*) Ընդգծումը ընկ. Զինովյանին է:

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.

հարցը, իբրև իշխանության համար պայքարող պրոլետարիատի դաշնակցի հարց, հանդիսանում է վորպես հիմնականից բղխող հարց»:

Ճիշտ է արդյոք այս սկզբունքը: Կարծում եմ, վոր ճիշտ է: Այս սկզբունքն ամբողջությամբ բղխում է լենինիզմի վորոշումից: Յեվ իրոք, յեթե լենինիզմը պրոլետարական հեղափոխության տեսությունն է գործելակերպ է, իսկ պրոլետարական հեղափոխության հիմնական բովանդակությունը հանդիսանում է պրոլետարական դիկտատուրան,— ապա պարզ է, վոր գլխավորը լենինիզմի մեջ կազմում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի հարցը, այդ հարցի մշակումը, հիմնավորումն ու առարկայացումը:

Այնուամենայնիվ, ընկ. Զինովյե, ըստ յերևույթին, համաձայն չե այս վորոշման: Իր «Լենինի հիշատակին» հոգվածի մեջ նա ասում է.

«Գյուղացիության դերի հարցը, ինչպես ասացի արդեն, հանդիսանում է բոլշևիզմի, լենինիզմի հիմնական հարցը»*) (տես «Պրավդա» № 35, 13 փետր. 1924 թ.):

Ընկ. Զինովյեի այս սկզբունքը, ինչպես տեսնում եք, ամբողջովին բղխում է լենինիզմի այն անճիշտ վորոշումից, վոր տալիս է ընկ. Զինովյե: Ուստի դա նույնքան անճիշտ է, վորքան անճիշտ է և նրա լենինիզմի վորոշումը:

Ճիշտ է արդյոք Լենինի այն թեզիսը, թե պրոլետարիատի դիկտատուրան հանդիսանում է «հեղափոխության հիմնական բովանդակությունը» (տես հ. XV, էջ 447): Անպայման, ճիշտ է: Ճիշտ է արդյոք այն թեզիսը, թե լենինիզմը պրոլետարական հեղափոխության տեսությունն է գործելակերպ է: Կարծում եմ, վոր ճիշտ է: Բայց ի՞նչ է հետևում սրանից: Սրանից հետևում է այն, վոր լենինիզմի հիմնական հարցը, նրա յեղակետը, նրա հիմքը հանդիսանում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի հարցը:

Միթե ճիշտ չե, վոր իմպերիալիզմի հարցը, իմպերիալիզմի զարգացման ցատկաձուլ ընթացիկ հարցը, մի յերկրում սոցիալիզմի տարած հաղթության հարցը, պրոլետարիատի պետության հարցը, այդ պետության խորհրդային ձևի հարցը, պրոլետարիատի դիկ-

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սո.

տատուրայի սխառմի մեջ կուսակցության կատարած դերի հարցը, սոցիալիզմի շինարարության ուղիների հարցը,— այս բոլոր հարցերը հենց Լենին է, վոր մշակել է: Միթե ճիշտ չե, վոր հենց այս հարցերն են կազմում են պրոլետարիատի դիկտատուրայի գաղափարի արմատը, հիմքը: Միթե ճիշտ չե, վոր առանց այս հիմնական հարցերի մշակման անհնարին կլինեն գյուղացիական հարցի մշակումը պրոլետարիատի դիկտատուրայի տեսակետից:

Խոսք չկա, Լենինը գյուղացիական հարցի մասնագետ էր: Խոսք չկա, գյուղացիական հարցը, իբրև պրոլետարիատի դաշնակցի հարց, կարևորագույն նշանակություն ունի պրոլետարիատի համար և կազմում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի հիմնական հարցի անբաժան մասը: Բայց պարզ չե միթե, վոր յեթե լենինիզմի առջև կանգնած չլինեն պրոլետարիատի դիկտատուրային վերաբերյալ հիմնական հարցը, ապա չեն լինի և դրանից բղխող պրոլետարիատի դաշնակցի, գյուղացիության վերաբերյալ հարցը: Պարզ չե միթե, վոր յեթե լենինիզմի առջև կանգնած չլինեն իշխանությունը պրոլետարիատի կողմից նվաճելու գործնական հարցը, ապա չեն լինի և գյուղացիության հետ դաշնակցելու հարցը:

Լենինը չեն լինի պրոլետարական մեծագույն գաղափարախոսը, վորպիսին նա հանդիսանում է անտարակույս, նա կլինեն մի հասարակ «գյուղացիական փիլիսոփա», վորպիսին հաճախ նկարագրում են նրան արտասահմանյան գրական գրչակները, յեթե նա գյուղացիական հարցի մշակումը առաջ տանեն վոչ թե պրոլետարիատի դիկտատուրայի տեսության և գործելակերպի հոդի վրա, այլ այդ հոդի կողքով, այդ հոդից դուրս:

Յերկուսից մեկը.

Կամ գյուղացիական հարցը հանդիսանում է լենինիզմի մեջ իբրև գլխավոր հարց,— և այն ժամանակ լենինիզմն անպետք է, պարտադիր չե կապիտալիստականորեն զարգացած յերկրների համար, այն յերկրների համար, վորոնք չեն հանդիսանում գյուղացիական յերկրներ:

Կամ թե լենինիզմի մեջ գլխավորը հանդիսանում է պրոլետարիատի դիկտատուրան,— և այն ժամանակ լենինիզմը հանդիսանում է բոլոր յերկրների պրոլետարների միջազգային ուսմունք,

պիտանի և պարտադիր առանց բացառության բոլոր յերկրներին, հիմնը թվում և կապիտալիստականորեն զարգացած յերկրներին համար:

Այստեղ պետք է բնորոշ յերկուսից մեկը:

III.

«ՊԵՐՄԱՆԵՆՏ» ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Լենինիզմի հիմունքների մասին» բրոշյուրի մեջ «պերմանենտ հեղափոխության տեսությունը» գնահատվում է իբրև գյուղացիության դերի թերի գնահատության «տեսություն»: Այն տեղ առված է.

«Լենինը պայքարում էր «պերմանենտ» հեղափոխության կողմնակիցների դեմ՝ վրէժն անընդհատականության հարցի պատճառով, քանի վրէժն Լենինն ինքն էլ կանգնած էր հեղափոխության անընդհատականության տեսակետի վրա, այլ այն պատճառով, վրէժնը թերի գնահատություն էր այն տալիս գյուղացիության, պրոլետարիատի այդ մեծագույն ղեկավարին»:

Ռուսական «պերմանենտիկները» այս բնույթագիրը մինչև վերջին ժամանակներս ճանաչված էր ամենքի կողմից: Այնուամենայնիվ, առհասարակ ճիշտ լինելով հանդերձ, նա չի կարող, ծախսյալ, լրիվ համարվել: 1924 թվի դիտկոսիան, մի կողմից, և Լենինի աշխատությունների մանրադննդն՝ մյուս կողմից, ցույց տվին, վրէժն ռուսական «պերմանենտիկներին» սխալը կայանում էր վրէժն միայն գյուղացիության դերի թերի գնահատման մեջ, այլ և այն բանում, վրէժնը բավարար չավել չէին գնահատում պրոլետարիատի ու ընդունակությունները, թե վերջինս կարող է իր յետևից տանել գյուղացիությանը, և չէին հավատում պրոլետարիատի հեղեմոնիայի գաղափարին:

Այս պատճառով իմ «Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և ռուսական կոմունիստների գործելակերպը» բրոշյուրի մեջ (գեղատեմբեր 1924 թ.) յես ընդարձակեցի այս բնույթագիրը և զրա տեղ մի ուրիշ, ավելի լրիվ բնույթագիր ավելի: Ահա թե ինչ է առված այս մասին այդ բրոշյուրի մեջ:

«Մինչև այժմ սովորաբար նշում էին «պերմանենտ հեղափոխության» տեսության մեկ կողմը, այսինքն այն, վրէժն տեսության պաշտպանները չէին հավատում գյուղացիական շարժման հեղափոխական կարելիություններին: Այժմ, արդարացի լինելու համար, անհրաժեշտ է այս կողմը լրացնել մի ուրիշ կողմով, այն է՝ վրէժնը նրանք չէին հավատում Ռուսաստանի պրոլետարիատի ուժերին և ընդունակություններին»:

Այս, ի հարկե, չի նշանակում, թե լենինիզմը դեմ էր կամ դեմ էր պերմանենտ հեղափոխության (առանց չափերների) գաղափարին, վրէժն արդարաբեկ էր Մարքսը անցած դարի քառասնական թվականներին: Ընդհակառակը: Լենինը միակ մարքսիստն էր, վրէժն ճշտորեն հասկացավ և զարգացրեց պերմանենտ հեղափոխության գաղափարը: Լենինն այս հարցում «պերմանենտիկները» տարբերվում է նրանով, վրէժն «պերմանենտիկները» ինդիվիդուալ էին Մարքսի պերմանենտ հեղափոխության գաղափարը, զարգնելով այն անկենդան, գրքային իմաստություն, այն ինչ Լենինը վերցրեց այդ գաղափարն իր մաքուր ձևով և զարգրեց իր հեղափոխության տեսության հիմունքներից մեկը: Պետք է հիշել, վրէժն բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխությունը սոցիալիստական հեղափոխության վերածելու գաղափարը, վրէժն տվել էր Լենինը դեռևս 1905 թվին, Մարքսի պերմանենտ հեղափոխության տեսության մարմնացման ձևերից մեկն է: Ահա թե ինչ էր գրում այդ մասին Լենինը դեռևս 1905 թվին.

«Դեմոկրատական հեղափոխությունից մենք իսկույն եեթ կանցնենք և հենց մեր ուշի, գիտակից և կազմակերպված պրոլետարիատի ուշի չափով կսկսենք անցնել սոցիալիստական հեղափոխության: Մենք կողմնակից ենք անընդհատ հեղափոխության*): Մենք կանգ չենք առնի կիսաճամբերին... Առանց արկածախնդրության մեջ ընկնելու, առանց դավաճանելու մեր գիտական խղճին, առանց ընկնելու եծանագին ժողովրդականության յետևից, մենք կարող ենք ասել և ասում ենք միայն մեկ բան. — մենք բոլոր ուշիներով կողմնենք ամբողջ գյուղացիությանը դեմոկրատական հեղափոխություն անելու, վրայեզի դրանով մեզ, պրոլետարիատի կուսակցության համար ավելի ճշտ լինի կարելույն չափ շուտով անցնել նոր և ավելի բարձր նպա-

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սու:

տակի—սոցիալիստական հեղափոխութեան» (տես հ. VI, էջ 449—450)։

Իսկ ահա թե ինչ է գրում Լենինն այս նյութի մասին տասնվեց տարի անց, իշխանութիւնը պրոլետարիատի ձեռքն անցնելուց հետո.

«Կառուսակները, Հիլֆերդինգները, Մարտովները, Չերնովները, Խիլկովիտները, Լոնգենները, Մակդոնալդները, Տուրատիները և 2^{1/2} մարքսիզմի մյուս հերոսները չկարողացան հասկանալ... փոխհարաբերութիւնները բուրժուական-դեմոկրատական և պրոլետարական—սոցիալիստական հեղափոխութիւնների միջև։ Առաջինը վերածվում է յերկրորդի*։ Յերկրորդը կողմնակի կերպով վճռում է առաջինի խնդիրները։ Յերկրորդն ամրապնդում է առաջինի գործը։ Պայքարը և միմիայն պայքարն է վճռում, թե վորքան յերկրորդին աջովում է փոխարինել առաջինին» (տես հ. XVІІ, մ. 1, էջ 365—366)։

Յես առանձին ուշադրութիւն եմ դարձնում առաջին մեջբերումի վրա, վոր վերցված է Լենինի 1905 թվի սեպտեմբերի 1-ին հրատարակված «Սոցիալ-դեմոկրատիայի վերաբերմունքը դեպի գյուղացիական շարժումը» հոդվածից։ Յես շեշտում եմ այս ի գիտութիւն այն ընկերների, վորոնք դեռևս շարունակում են պնդել, վոր Լենինը բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխութիւնը սոցիալիստական հեղափոխութեան, պերմանենտ հեղափոխութեան վերածելու գաղափարին անցել է, իբրեւ, իմպերիալիստական պատերազմից հետո, մոտավորապես 1916 թվին։ Այս մեջբերումը կասկած չի թողնում, վոր այդ ընկերները մեծապես մոլորված են։

IV.

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ

Վորոնք են պրոլետարական հեղափոխութեան բնորոշ գծերը և ինչով են տարբերվում նրանք բուրժուական հեղափոխութեանից։

*) Ընդգծումն իմն է. Ի. Սա.

Տարբերութիւնը պրոլետարական հեղափոխութեան և բուրժուական հեղափոխութեան միջև կարելի չէ հանգեցնել հինգ հիմնական կետերի։

1) Բուրժուական հեղափոխութիւնը սովորաբար սկսվում է այն ժամանակ, յերբ կան կապիտալիստական հասարակարգի քիչ թե շատ պատրաստի ձևեր, վորոնք աճել և հասունացել են դեռևս հեղափոխութեան սկսվելուց առաջ ֆեյոդալական հասարակութեան խորքերում. այն ինչ պրոլետարական հեղափոխութիւնը սկսվում է այն ժամանակ, յերբ բացակայում են, կամ գրեթե բացակայում են, սոցիալիստական հասարակարգի պատրաստի ձևերը։

2) Բուրժուական հեղափոխութեան հիմնական խնդիրը հանգում է այն բանին, վոր զավթի իշխանութիւնը և համապակերպի նրան գոյութիւն ունեցող բուրժուական եկոնոմիկային, այն ինչ պրոլետարական հեղափոխութեան հիմնական խնդիրը հանգում է այն բանին, վոր իշխանութիւնը զավթելուց հետո կառուցի նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա։

3) Բուրժուական հեղափոխութիւնը վերջանում է սովորաբար իշխանութեան զավթումով, այն ինչ պրոլետարական հեղափոխութեան համար իշխանութեան զավթումը հանդիսանում է միայն իբրև նրա սկիզբ. ընդամին իշխանութիւնն ոգտագործվում է իբրև լծակ հին եկոնոմիկան վերականգնելու և նորը կազմակերպելու համար։

4) Բուրժուական հեղափոխութիւնը բավականանում է իշխանութիւնը շահագործող մի խմբակից խելով և մի ուրիշ շահագործող խմբակի հանձնելով, ուստի և կարիք չի զգում քանդելու պետական հին մեքենան. այն ինչ պրոլետարական հեղափոխութիւնը իշխանութիւնից հեռացնում է բոլոր և ամեն տեսակ շահագործող խմբակցութիւններին և նրանց տեղ դնում է բոլոր աշխատավորների և շահագործվողների պարագլխին, պրոլետարիատի զստակարգին, ուստի և նա չի կարող յուրազնալ առանց պետական հին մեքենան քանդելու և նրա տեղ նորը սարքելու։

5) Բուրժուական հեղափոխութիւնը չի կարող բուրժուազիայի շուրջը քիչ թե շատ տեական կերպով համախմբել աշխատավորների և շահագործվողների միլիոնավոր մասսաները հենց

այն պատճառով, վոր սրանք աշխատավորներ և շահագործվողներ են. այն ինչ պրոլետարական հեղափոխությունը կարող է և պետք է կապի նրանց պրոլետարիատի հետ տեական շաղկապով իրեն հենց աշխատավորների և շահագործվողների, յեթե նա ուզում է կատարել իր հիմնական խնդիրը, այն է՝ ամրապնդել պրոլետարիատի իշխանությունը և կառուցել նոր, սոցիալիստական եկո-նոմիկա:

Ահա այս մասին Լենինի մի քանի հիմնական սկզբունքները.

«Բուրժուական և սոցիալիստական հեղափոխություն-ների միջև հիմնական տարբերություններից մեկն էլ այն է, —ասում է Լենինը,—վոր միշտ ֆեյդալիզմից ծագում առ-նող բուրժուական հեղափոխության համար անուսական նոր կազմակերպությունները աստիճանաբար ստեղծվում են հին հասարակարգի խորքերում հենց թեկուզ անկտրական հարաբերությունների միջոցով, վորոնք աստիճանաբար փոխում են ֆեյդալական հասարակության բոլոր կողմերը: Բուրժուական հեղափոխության առջև կար միայն մեկ խնդիր—սրբել, դեն շարունակ քարուքանդ անել նախկին հասարակության բոլոր ուղիները: Կատարելով այս խնդիրը, ամեն մի բուրժուական հեղափոխություն կատարում է այն ամենը, ինչ վոր պահանջվում է նրանից, վորովհետև հետե-վանքում նա ստեղծում է ապրանքային արտադրություն և ուժեղացնում է կապիտալիզմի աճումը: Բոլորովին այլ դրու-թյան մեջ է սոցիալիստական հեղափոխությունը: Վորքան ավելի յետաձայն է այն յերկրի, վորին վիճակված է պատ-մության զիջագուհների շնորհիվ սոցիալիստական հեղափո-խություն սկսել, այնքան ավելի դժվար է նրա համար հին կապիտալիստական հարաբերություններից սոցիալիստա-կան հարաբերությունների անցնելը: Այստեղ ավերման խնդիրներին ավելանում են նոր, անլուր դժվարին խնդիր-ներ—կազմակերպչական խնդիրները» (տես հ. XV, էջ 124):

«Յեթե,—շարունակում է Լենինը,—1905 թվի մեծ փորձի բովով անցած ուսական հեղափոխության ժողովրդական ստեղծագործությունը թորհուրդներ չստեղծեց դեռ ևս 1917 թվի փետրվարին, ապա վոչ մի պարագայում նրանք չհյին կարող վերցնել իշխանությունը հոկտեմբերին, վորովհետև աշոգությունը կախված է միլիոններին ընդգրկած շարժման արդեն պատրաստի կազմակերպչական ձևերի գոյություն ունենալուց: Այդ պատրաստի ձևը հանդիսացան թորհուրդ-ները վոչ թե նրա համար, վոր քաղաքական ասպարեզում մեզ սպասում էին այն փառավոր աշոգությունները, այն

միապաղաղ հաղթական գնացքը, վոր մենք ունեցանք, այլ նրա համար, վոր քաղաքական նոր ձևը պատրաստ էր և մեզ մնում էր միայն մի քանի ղեկրետներով հանել թորհուրդ-ային իշխանությունն այն սաղմնային վիճակից, վորի մեջ նա դրնվում էր հեղափոխության առաջին ամիսներին, և դարձնել ուսական պետություն պաշտոնապես ճանաչված ձև—Ռուսական թորհուրդային Հանրապետություն» (տես նույն տեղը, էջ 124—125):

«Մնում են դեռ,—ասում է Լենինը,—յերկու հակա-յական դժվարության խնդիր, վորոնց լուծումը վոչ մի պա-րագայում չի հանդիսանում այն հաղթական ընթացքը, վորով գնում էր մեր հեղափոխությունը» (տես նույն տեղը, էջ 125):

«Այդ, նախ, ներքին կազմակերպության խնդիրն է, վոր կանգնած է ամեն մի սոցիալիստական հեղափոխու-թյան առջև: Սոցիալիստական հեղափոխությունը բուրժու-ական հեղափոխությունից տարբերվում է հենց նրանով, վոր այնտեղ կան կապիտալիստական կազմակերպությունների պատրաստի ձևեր, իսկ թորհուրդային պրոլետարական հեղա-փոխությունը այդ ձևերը չի ստանում պատրաստի, յեթե չվերցնենք կապիտալիզմի ամենագարգացած ձևերը, վորոնք, իսկապես, ընդգրկել են արդյունաբերության միայն փոքրիկ բարձունքները և դեռևս շատ քիչ են շրջափել յերկրագոր-ծությունը: Կազմակերպել հաշվառությունը, վերահսկել խո-շորագույն ձեռնարկերը, պետական անտեսական ամբողջ մեխանիզմը դարձնել միասնական խոշոր մեքենա, ստեղծել այնպես դործող հակաշահան մի կազմակերպություն, վոր հարյուր միլիոնավոր մարդիկ ղեկավարվեին մեկ ծրագրով, —ահա այն հակաշահան կազմակերպչական խնդիրը, վոր ընկել էր մեր ուսերին: Ըստ իր պայմանների այս խնդիրը վոչ մի պարագայում թույլ չեք տալիս այնպիսի մի «ուռա»-լուծում, վորով մեզ աջողվեց հաղթահարել քաղաքացիա-կան պատերազմի խնդիրները» (տես նույն տեղը, էջ 125):

«Յերկրորդ խնդիրը միջազգային հեղափոխության խնդրի լուծումն է: Յեթե մենք այնքան հեշտությամբ հաղ-թահարեցինք Կերենսկու բանդաներին, յեթե այնպես հեշ-տությամբ իշխանություն ստեղծեցինք, յեթե մենք առանց վորեւե դժվարության ղեկրետ ստացանք հողի սոցիալիզա-ցիայի, բանվորական կոնտրոլի մասին,—այս բոլորը մեզ աջողվեց միայն նրա համար, վոր հատկապես զստավորված պայմանները մի կարճ ժամանակ մեզ վաճանել էին մի-ջազգային իմպերիալիզմից: Միջազգային խնդիրավորմը,

վոր ունի ամբողջ միացյալ կապիտալի հզորությունը և ռազմական տեխնիկայի ամբողջ հզորությունը, իրական հսկայական մի ուժ է, վորը վոչ մի պարագայում, վոչ մի պայմանով խորհրդային հանրապետություն կողքին ապրել չեր կարող թե իր որդեկալի դրությունը, թե նրանում մարմնացած կապիտալիստական դասակարգի տնտեսական շահերի շնորհիվ, չեր կարող առևտրական կապերի, միջազգային և ֆինանսական հարաբերությունների շնորհիվ: Այստեղ ընդհանրումը հանդիսանում էր անխուսափելի: Այստեղ և ուսական հեղափոխության մեծագույն գծավորությունը, նրա պատմական մեծագույն առեղծվածը—միջազգային խնդիրները լուծելու անհրաժեշտությունը, միջազգային հեղափոխություն հարուցանելու անհրաժեշտությունը» (տես նույն տեղը, էջ 126—127):

Սրանք են պրոլետարական հեղափոխության ներքին քնույթը և հիմնական իմաստը:

Կարելի՞ չէ արդյոք հին, բուրժուական կարգերի այգալիսի արմատական վերակազմումն առանց բռնի հեղափոխություն, առանց պրոլետարիատի դիկտատուրայի:

Պարզ է, վոր չի կարելի: Կարծել, թե այգալիսի հեղափոխություն կարելի չէ անել խաղաղ կերպով, բուրժուազիայի տիրապետությունը հարմարեցված բուրժուական դեմոկրատիայի շքր-շանակներում,—նշանակում է կամ խելագարվել և կորցնել մարդկային նորմալ հասկացողությունները, կամ թե կոպիտ կերպով և բացարձակապես հրաժարվել պրոլետարական հեղափոխությունից:

Այս սկզբունքը պետք է ավելի մեծ ուժով ու կտրականապես շեշտենք մանավանդ այն պատճառով, որ մենք գործ ունենք պրոլետարական հեղափոխության հետ, վորը հաղթել և առաջ միայն մեկ յերկրում, վորը շրջապատված է թշնամի կապիտալիստական յերկրներով և վորի բուրժուազիային չի կարող չոգնել միջազգային կապիտալը:

Ահա թե ինչու Լենինն ասում է, վոր «ճշված դասակարգի ազատագրումն անկարելի չէ վոչ միայն առանց բռնի հեղափոխություն, այլ և առանց վոչնչացնելու պետական իշխանություն այն ապարատը, վոր ստեղծել և տիրապետող դասակարգը» (տես հ. XIV, մ. II, էջ 302):

«Թող,—ասում է Լենինը,—մասնավոր տեխնիկական թյունը, կապիտալի իշխանությունը, ճնշումը պահպանված ժամանակ նախ բնակչության մեծամասնությունը արտահայտվի պրոլետարիատի կուսակցություն ոգտին, և ապա միայն նա կարող է և պետք է վերցնի իշխանությունը,—այսպես են ասում մանր-բուրժուական դեմոկրատները, բուրժուազիայի իսկական ծառաները, վորոնք «սոցիալիստ» են անվանում իրենց» (տես հ. XVI, էջ 456):

«Թող,—շարունակում է Լենինը,—նախ հեղափոխական պրոլետարիատը տապալի բուրժուազիային, վոչնչացնի կապիտալի ճնշումը, ջարդուփշուր անի բուրժուական պետական ապարատը, այն ժամանակ հաղթություն տանող պրոլետարիատը կարող կլինի արագորեն իր կողմը գրավել վոչ պրոլետարական աշխատավոր մասսաների համակրանքն ու աջակցությունը, գոհացնելով նրանց շահագործողների հաշվին,—ասում ենք մենք» (տես նույն տեղը, էջ 457):

«Բնակչության մեծամասնությունը իր կողմը գրավելու համար,—շարունակում է Լենինը,—պրոլետարիատը պետք է, նախ, տապալի բուրժուազիային և զավթի պետական իշխանությունը. յերկրորդ, նա պետք է մտցնի խորհրդային իշխանություն, ջարդուփշուր անելով պետական հին ապարատը, վորով նա մի անգամից կվարկարելի բուրժուազիայի և մանր-բուրժուական համաձայնականների տիրապետությունը, հեղինակությունը, ազդեցությունը վոչ պրոլետարական աշխատավոր մասսաների մեջ: Յերրորդ, նա պետք է սպանի բուրժուազիայի և մանր-բուրժուական համաձայնականների ազդեցությունը վոչ պրոլետարական աշխատավոր մասսաների մեծամասնություն մեջ: հեղափոխականորեն բավարարելով նրանց տնտեսական կարիքները շահագործողների հաշվին» (տես նույն տեղը, էջ 450):

Սրանք են պրոլետարական հեղափոխության բնորոշ նշանները:

Ընդ ամեն, վորոնք են պրոլետարիատի դիկտատուրայի հիմնական գծերը, յեթե ճանաչված է, վոր պրոլետարիատի դիկտատուրան պրոլետարական հեղափոխության բովանդակությունն է:

Ահա պրոլետարիատի դիկտատուրայի ամենից ավելի ընդհանուր վորոշումը, վոր տվել է Լենինը:

«Պրոլետարիատի դիկտատուրան դասակարգային պայքարի վերջը չէ, այլ նրա շարունակությունն է նոր ձևե-

րով: Պրոլետարիատի զիկտատուրան՝ հաղթած և քաղաքական իշխանությունն իր ձեռքն առած պրոլետարիատի դասակարգային պայքար և հաղթված, բայց վոչ վոչնչացրած, վոչ չքացած բուրժուազիայի դեմ, վորը չի դադարում զիմադրություն ցույց տալ, վորը ուժեղացնում և իր զիմադրությունը» (տես եջ 240—241):

Առարկելով պրոլետարիատի զիկտատուրան «համաժողովրդական», «ընդհանուրից ընտրված» իշխանությունը, «վոչ-դասակարգային» իշխանությունը վոխարինելու դեմ, Լենինն ասում և.

«Այն դասակարգը, վոր իր ձեռքն և առել քաղաքական տիրապետությունը, վերցրել և այն, զիտակցելով, վոր վերցնում և այն մենակ: Այս պարունակվում և պրոլետարիատի զիկտատուրա հասկացողության մեջ: Այս հասկացողությունն այն ժամանակ միայն խմաստ ունի, յերբ մի դասակարգ գիտե, վոր մենակ ինքն և վերցնում իր ձեռքը քաղաքական իշխանությունը և չի խաբում վոչ իրեն, վոչ և ուրիշներին բարբառելով «համաժողովրդական, ընդհանուրից ընտրված, ամբողջ ժողովրդից նվիրագործված» իշխանություն մասին» (տես հ. XVIII, մ. 1, եջ 175):

Այս չի նշանակում, սակայն, թե իշխանությունը իր ձեռքն առած մի դասակարգ, պրոլետարիատի դասակարգը, վորը մասնակից չի անում և չի կարող մասնակից անել այդ իշխանությունը մյուս դասակարգերին, կարիք չունի իր նպատակները իրագործելու համար մյուս դասակարգերի աշխատավոր և շահագործվող մասսաների ոգնություն և դաշնակցություն: Ընդհակառակը: Այդ դասակարգն իր իշխանությունը կարող և ամբապնդել և մինչև վերջը տանել միայն մի առանձին ձևի դաշնակցություն կնքելով պրոլետարների դասակարգի և մանր-բուրժուական աշխատավոր դասակարգերի մասսաների, ամենից առաջ գյուղացիության աշխատավոր մասսաների միջև:

Այդ ինչ առանձին ձևի դաշնակցություն և և ինչո՞ւմ և նա կայանում: Մյուս, վոչ-պրոլետարական դասակարգերի աշխատավոր մասսաների հետ կնքած այս դաշնակցությունը առհասարակ չի՞ հակասում արդյոք մի դասակարգի զիկտատուրայի դադափարին:

Դաշնակցության այդ առանձին ձևը կայանում և նրանում, վոր այդ դաշնակցության ուշժը ղեկավարող ձեռքը հանդիսանում

և պրոլետարիատը: Դաշնակցության այդ առանձին ձևը կայանում և նրանում, վոր պետությունը ղեկավարը պրոլետարիատի զիկտատուրայի սիստեմի մեջ հանդիսանում և մեկ կուսակցություն—պրոլետարիատի կուսակցությունը, կոմմունիստների կուսակցությունը, վորը մասնակից չի անում յեվ չի կարող մասնակից անել ղեկավարությունը մյուս կուսակցություններին:

Ինչպես տեսնում եք, հակասությունն այստեղ միայն առերևույթական և:

«Պրոլետարիատի զիկտատուրան,—ասում և Լենինը,—դասակարգային դաշնակցության մի առանձին ձև (և*), վոր կնքվում և պրոլետարիատի, աշխատավորության հառապանի և աշխատավորների վոչ-պրոլետարական բաղմաթիվ խավերի (մանր բուրժուազիա, մանր տնտեսատեր, գյուղացիություն, ինտելիգենցիա և այլն) կամ նրանց մեծամասնության միջև կապիտալի դեմ՝ կապիտալը լիովին տապալելու, բուրժուազիայի զիմադրությունը լիովին ճնշելու, նրա կողմից հին իրավակարգը վերականգնելու համար յեղած փորձերը ջախջախելու և վերջնականապես սոցիալիզմ ստեղծելու ու ամբապնդելու նպատակով: Դա առանձին տեսակի մի դաշնակցություն և, վոր կազմվում և առանձին պարագաներում, այն և՛ քաղաքացիական կատաղի պատերազմի պարագաներում. դա սոցիալիզմի հաստատուն կողմնակիցների դաշինք և նրա տատանվող դաշնակիցների, յերբեմն «չեզոքների» հետ (այն ժամանակ պայքարի մասին յեղած համաձայնությունից դաշինքը դադանում և համաձայնություն չեզոքության մասին), դաշինք տնտեսապես, քաղաքականապես, սոցիալապես, հոգեպես վոչ միանման դասակարգերի միջև») (տես հ. XVI, եջ 241):

Իր հրահանգական զեկուլյցներից մեկում ընկ. Կամենյեյը, վիճաբանելով պրոլետարիատի զիկտատուրայի այդպիսի հասկացողության դեմ, ասում և.

«Դիկտատուրան մի դասակարգի դաշնակցություն չի» (մյուսի հետ) (տես «Պրավդա», № 11, 15 հունվարի 1925 թ.):

Յես կարծում եմ, վոր ընկ. Կամենյեյն այստեղ ի նկատի ունի, ամենից առաջ, իմ «Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և

*) Ընդգծումն իմն և: Ի. Սուս:

ռուսական կոմմունիստները գործելակերպը» բրոշյուրի մի տեղը, ուր ասված է.

«Պրոլետարիատի զիկտատուրան մի հասարակ կառավարական վերնաշերտ է «փորձված ռազմագետի» խնամուք ձեռքով «հմտորեն» «ընտրված» և բնակչության այս կամ այն խավի վրա «խելացի կերպով հենված»: Պրոլետարիատի զիկտատուրան պրոլետարիատի և գյուղացիության աշխատավոր մասսաների ղառակարգային զաշնակցություն է՝ կապիտալը տապալելու համար, այն պայմանով, վոր այդ զաշնակցության ղեկավար ուժը հանդիսանում է պրոլետարիատը»:

Յեա ամբողջովին պաշտպանում եմ պրոլետարիատի զիկտատուրայի այս ձևակերպումը, վորովհետև կարծում եմ, վոր սա ամբողջովին և լիովին զուգադիպում է Լենինի հենց նոր առաջ բերած ձևակերպումին:

Յեա պնդում եմ, վոր ընկ. Կամենյեի այն հայտարարությունը, թե «զիկտատուրան մի դասակարգի զաշնակցություն չէ մյուսի հետ», վորը տրված է այնպիսի անվերապահ ձևով, — վոչ մի առնչություն չունի պրոլետարիատի զիկտատուրայի լենինյան տեսություն հետ:

Յեա պնդում եմ, թե այդպես կարող են ասել միայն այն մարդիկ, վորոնք չեն հասկացել զոգման գաղափարի, պրոլետարիատի և գյուղացիության զաշնակցության գաղափարի, այդ զաշնակցության մեջ պրոլետարիատի ունեցած հեգեմոնիայի գաղափարի իմաստը:

Այդպես ասել կարող են միայն այն մարդիկ, վորոնք չեն հասկացել լենինյան թեզն այն մասին, թե՝

«Միայն համաձայնությունը գյուղացիության հետ»՝ կարող է փրկել սոցիալիստական հեղափոխությունը Ռուսաստանում, քանի հեղափոխություն կի ծագել ուրիշ յերկրներում» (տես հ. XVIII, մ. 1, էջ 138):

Այդպես ասել կարող են միայն այն մարդիկ, վորոնք չեն հասկացել Լենինի այն սկզբունքը, թե՝

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

«Դիկտատուրայի բարձր սկզբունքը» — դա գյուղացիության հետ պրոլետարիատի ունեցած զաշնակցության պահպանումն է, վորպեսզի պրոլետարիատը կարողանա պահել ղեկավար դերը և պետական իշխանությունը» (տես հ. XVIII, մ. 1, էջ 331):

Մատնանշելով զիկտատուրայի նպատակներից մեկը, շահագործողներին ճնշելու նպատակը, Լենինն ասում է.

«Դիկտատուրայի զիտական հասկացությունը նշանակում է վոչ այլ ինչ, յեթե վոչ մի իշխանություն, վոր սահմանափակված չէ վոչ մի բանով, վոչ մի որենքով, վոչ մի կանոնով բառի բուն նշանակությամբ և հենվում է անմիջականորեն բռնության վրա...»: «Դիկտատուրա նշանակում է — այս բանը մի անգամ աս միշտ ընդունեցեք ի դիտություն, պարոնայք կադետներ — անսահմանափակ, ուժի և վոչ որենքի վրա հենվող իշխանություն: Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ ամեն մի հաղթող իշխանություն կարող է լինել միայն զիկտատուրա» (տես հ. XVII, էջ 361 և 355):

Բայց, ի հարկե, բռնությամբ չի սպառվում պրոլետարիատի զիկտատուրան, թեև առանց բռնության զիկտատուրա չի լինում:

«Դիկտատուրան, — ասում է Լենինը, — նշանակում է վոչ միայն բռնություն, թեև նա անկարելի չէ առանց բռնության. նա նշանակում է նաև աշխատանքի ավելի բարձր կազմակերպություն, քան նախորդ կազմակերպությունը» (տես հ. XVI, էջ 222):

«Պրոլետարիատի զիկտատուրան... միայն բռնություն չէ շահագործողների վրա և նույն իսկ վոչ զլիավորապես բռնություն: Հեղափոխական այդ բռնության տնտեսական հիմունքը, նրա կենսատեղություն և աջողության դրավականը հանդիսանում է այն, վոր պրոլետարիատը ներկայացնում է իրագործում է աշխատանքի հասարակական կազմակերպություն ավելի բարձր քան կապիտալիզմի համեմատությամբ: Մրանումն է եյությունը: Մրանումն է կոմունիզմի ուժի աղբյուրը և անխուսափելի կատարյալ հաղթության գրավականը» (տես հ. XVI, էջ 247—248): Նրա (այսինքն զիկտատուրայի: Ի. Ստ.) զլիավոր եյությունը կայանում է աշխատավորների առաջավոր զորամասի, նրա միակ ղեկավարի — պրոլետարիատի կազմակերպված և զիտ-

**) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

ցիպլինայի յենթարկված լինելու մեջ: Նրա նպատակն է ստեղծել սոցիալիզմ, վոչնչացնել հասարակության բաժանումը դասակարգերի, աշխատավոր դարձնել հասարակության բոլոր անդամներին, արմատախիլ անել մարդը մարդու կողմից շահագործվելու ամեն մի հնարավորություն: Այս նպատակը չի կարելի իրագործել մի անգամից, սա պահանջում է բավական յերկարատև ժամանակաշրջան կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ անցնելու, — թե՛ նրա համար, վոր արտադրության վերակազմումը դժվար բան է, թե՛ նրա համար, վոր ժամանակ է պետք արմատական փոփոխություններ մտցնելու կյանքի բոլոր ասպարեզներում, թե՛ նրա համար, վոր մանր-բուրժուական և բուրժուական տրնտեսավարության սովորության անագին ուշժը կարելի չի հաղթահարել միայն յերկարատև համառ պայքարով: Այս պատճառով ել Մարքսը խոսում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի մի ամբողջ ժամանակաշրջանի, իբրև կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ անցնելու ժամանակաշրջանի մասին» (տես նույն տեղը, եջ 226—227):

Սրանք են պրոլետարիատի դիկտատուրայի բնորոշ գծերը:

Այստեղից են պրոլետարիատի դիկտատուրայի յերեք հիմնական կողմերը.

1) Պրոլետարիատի իշխանության ոգտագործումը շահագործողներին ճնշելու համար, յերկրի պաշտպանության համար, մյուս յերկրներին պրոլետարներին հետ կապերն ամրապնդելու համար, բոլոր յերկրներում հեղափոխությունը զարգացնելու և հաղթելու համար:

2) Պրոլետարիատի իշխանության ոգտագործումը աշխատավորների և շահագործվողների մասսաները բուրժուազիայից վերջնականապես անջատելու համար, պրոլետարիատի կապը այդ մասսաների հետ ամրապնդելու համար, այդ մասսաներին սոցիալիստական շինարարության գործին լծելու համար, այդ մասսաների պետական ղեկավարության համար պրոլետարիատի կողմից:

3) Պրոլետարիատի իշխանության ոգտագործումը սոցիալիզմը կազմակերպելու համար, դասակարգերը վոչնչացնելու համար, դեպի անդասակարգ հասարակություն, դեպի պետություն չունեցող հասարակություն անցնելու համար:

Պրոլետարական դիկտատուրան այս բոլոր յերեք կողմերի միացումն է: Այս կողմերից վոչ մեկը չի կարող առաջ քաշվել իբրև պրոլետարիատի դիկտատուրայի միակ բնորոշ նշան և, ընդհակառակը, բավական է այդ նշաններից գեթ մեկի բացակայությունը, վորպեսզի պրոլետարիատի դիկտատուրան դադարի դիկտատուրա լինելուց կապիտալիստական շրջապատի պարագաներում: Ուստի այս յերեք կողմերից վոչ մեկը չի կարող մեջ տեղից վերացվել, առանց խեղաթյուրելու պրոլետարիատի դիկտատուրայի իմաստը: Միայն բոլոր այս յերեք կողմերը, միասին առած, տալիս են մեզ պրոլետարիատի լիակատար և ամբողջական հասկացողությունը:

Պրոլետարիատի դիկտատուրան ունի իր ժամանակաշրջանները, իր առանձին ձևերը, աշխատանքի բազմազան մեթոդները: Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակաշրջանում առանձնապես աչքի չի զարնում դիկտատուրայի բռնի կողմը: Բայց սրանից ամենևին չի հետևում, թե քաղաքացիական պատերազմի ժամանակաշրջանում շինարարական վոչ մի աշխատանք տեղի չի ունենում: Առանց շինարարական աշխատանքի քաղաքացիական պատերազմ վարել անկարելի չի: Սոցիալիզմի շինարարության ժամանակաշրջանում, ընդհակառակը, առանձնապես աչքի չի զարնում դիկտատուրայի խաղաղ, կազմակերպչական, կուլտուրական աշխատանքը, հեղափոխական որինականությունը և այլն: Բայց սրանից դարձյալ ամենևին չի հետևում, թե դիկտատուրայի բռնի կողմը վերացել է կամ կարող է վերանալ շինարարական ժամանակաշրջանում: Ծնշման որգանները, բանակը և մյուս կազմակերպություններն անհրաժեշտ են այժմ, շինարարական ժամանակաշրջանում նույնքան, վորքան և քաղաքացիական պատերազմի ժամանակաշրջանում: Առանց այդ որգաններն ունենալու անկարելի չի դիկտատուրայի քիչ թե շատ ապահովված շինարարական աշխատանք կատարել: Չպետք է մոռանալ, վոր հեղափոխությունը հաղթել է առայժմ ընդամենը միայն մեկ յերկրում: Չպետք է մոռանալ, վոր քանի կա կապիտալիստական շրջապատ, կլինի և դրսի զինական միջամտության վտանգ այդ վտանգից բղխող բոլոր հետևանքներով:

ՎՈՒՍԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԸ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ՍԻՍՏԵՄԻ ՄԵՋ

Վերևը չես խոսեցի պրոլետարիատի զիկտատուրայի մասին նրա պատմական անխուսափելիության տեսակետից, նրա դասակարգային բովանդակության տեսակետից, նրա պետական բնույթի տեսակետից, վերջապես, նրա ուլերաժական և ստեղծագործական խնդիրների տեսակետից, վոր նա կատարում և կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ անցնելու ժամանակաշրջանի կոչվող մի ամբողջ պատմական ժամանակաշրջանի ընթացքում:

Այժմ պետք և խոսենք պրոլետարիատի զիկտատուրայի մասին նրա կառուցվածքի տեսակետից, նրա «մեխանիզմի» տեսակետից, այն «հաղորդիչները», «լծակները» և «ուղղություն» տվող ուժերի ու նշանակության տեսակետից, վորոնց համադրմամբ կազմում և «պրոլետարիատի զիկտատուրայի սխեման» (Լենին) և վորոնց ոգնությունը իրագործվում և պրոլետարիատի զիկտատուրայի ամենուրեք աշխատանքը:

Ի՞նչ են այդ «հաղորդիչները» կամ «լծակները» պրոլետարիատի զիկտատուրայի սխեմայի մեջ: Ի՞նչ և այդ «ուղղություն տվող ուժերը»: Ինչի՞ յեն պետք նրանք:

Լծակներն ու հաղորդիչները—այդ՝ պրոլետարիատի այն մասնաշաղկապ կազմակերպություններն են, առանց վորոնց ոգնություն անկարելի չէ զիկտատուրայի իրագործումը:

Ուղղություն տվող ուժեր—այդ՝ պրոլետարիատի առաջավոր գործառն և, նրա առաջապահը, վորը, հանդիսանում և պրոլետարիատի զիկտատուրայի հիմնական ղեկավար ուժեր:

Այդ շարժիչները, լծակները, ուղղություն տվող ուժեր անհրաժեշտ են պրոլետարիատի համար այն պատճառով, վոր նա առանց դրանց իր հաղթության համար մղած պայքարի մեջ կգտնվեր անգնի բանակի դրության մեջ կազմակերպված և զինված կապիտալի հանդեպ: Այդ կազմակերպություններն անհրաժեշտ են պրոլետարիատին նրա համար, վոր առանց դրանց նա անխուսափելի ապրտություն կկրեր բուրժուազիային տապալելու

համար մղած իր պայքարի մեջ, իր իշխանությունն ամրապնդելու համար իր մղած պայքարի մեջ, սոցիալիզմի շինարարության համար մղած իր պայքարի մեջ: Այդ կազմակերպությունների սխեմատիկ ոգնությունը և առաջապահի ուղղություն տվող ուժն անհրաժեշտ են նրա համար, վոր առանց այդ պայմանների անկարելի չէ պրոլետարիատի քիչ թե շատ տեսական և հաստատուն զիկտատուրա:

Ի՞նչ են այդ կազմակերպությունները:

Այդ, նախ, բանվորների պրոֆմիություններն են իրենց մի շարք արտադրական, կուլտուրական, կրթական և այլ կազմակերպությունների ձևի ճյուղավորումներով կենտրոնում և տեղեկում: Նրանք միացնում են բոլոր պրոֆեսիաների բանվորներին: Դա կուսակցական կազմակերպություն չէ: Պրոֆմիությունները կարելի չէ անվանել մեզնում տիրապետող բանվոր դասակարգի համայնական կազմակերպություն: Նրանք հանդիսանում են կոմմունիզմի դարոց: Նրանք առաջ են քաշում իրենց միջև լավագույն մարդկանց ղեկավար աշխատանքի համար վարչության բոլոր ասպարեզներում: Նրանք կապ են հաստատում բանվոր դասակարգի կազմի մեջ առաջավորների և յետաժնյաների միջև: Նրանք միացնում են բանվորական մասսաները բանվոր դասակարգի առաջապահի հետ:

Այդ, յերկրորդ, խորհուրդներն են իրենց վարչական, տնտեսական, զինվորական, կուլտուրական և պետական այլ կազմակերպությունների ձևի բազմաթիվ ճյուղավորումներով, պլուս աշխատավորներին՝ անհաշիվ հատ մասնաշաղկապ ինքնարույս միացումները, վորոնք թեթևացնում են այդ կազմակերպությունները և միացնում նրանց բնակչության հետ: Խորհուրդները քաղաքի և գյուղի բոլոր աշխատավորների մասնաշաղկապ կազմակերպություն են: Դա կուսակցական կազմակերպություն չէ: Խորհուրդները պրոլետարիատի զիկտատուրայի անմիջական արտահայտությունն են: Խորհուրդների միջոցով են անցնում զիկտատուրայի ամրապնդման և սոցիալիզմի շինարարության բոլոր և ամեն տեսակի ձեռնարկները: Խորհուրդների միջոցով և իրագործվում գյուղացիության պետական ղեկավարումը պրոլետարիատի կողմից: Խորհուրդները միացնում են աշխատավորների միլիոնավոր մասսաները պրոլետարիատի առաջապահի հետ:

Այդ, յերրորդ, ամեն տեսակի կոռուպցիան ե իր բոլոր ճյուղավորումներով: Դա աշխատավորների մասսայական կազմակերպություն ե, վոչ-կուսակցական կազմակերպություն, վոր միացնում ե նրանց, ամենից առաջ, իբրեւ սպառողների, նմանապես ե, ժամանակի ընթացքում, իբրեւ արտադրողների (գյուղատնտեսական կոռուպցիա): Նա առանձին նշանակություն ե ստանում պրոլետարիատի գիկտատուրայի ամրապնդումից հետո, լայն շինարարության ժամանակաշրջանում: Նա դուրացնում ե պրոլետարիատի առաջապահի կապը գյուղացիության մասսաների հետ ե հնարավորություն ե ստեղծում վերջիններիս քաշելու գիպի սոցիալիստական շինարարության հունը:

Այդ, չորրորդ, յերիտասարդություն միությունն ե: Դա բանավոր ե գյուղացիական յերիտասարդության մասսայական կազմակերպություն ե, վոչ-կուսակցական, բայց կուսակցությանը հարող կազմակերպություն: Նրա խնդիրն ե՝ ոգնել կուսակցությանը յերիտասարդ սերնդին սոցիալիզմի վողով դաստիարակելու գործում: Նա յերիտասարդ ղեկավարներ ե տալիս պրոլետարիատի բոլոր մյուս մասսայական կազմակերպություններին վարչություն բոլոր ասպարեզների համար: Յերիտասարդության միությունը առանձին նշանակություն ե ստացել պրոլետարիատի գիկտատուրայի ամրապնդումից հետո պրոլետարիատի լայն կուլտուրական ու կրթական աշխատանքի ժամանակաշրջանում:

Այդ, վերջապես, պրոլետարիատի կուսակցությունն ե, նրա առաջապահը: Նրա ուշիվ կայանում ե նրանում, վոր նա իր մեջ ե առնում պրոլետարիատի բոլոր լավագույն ուշիվը նրա բոլոր մասսայական կազմակերպություններից: Նրա նշանակությունը կայանում ե նրանում, վորպեսզի միացնի պրոլետարիատի առանց բացառության բոլոր մասսայական կազմակերպությունների աշխատանքը ե ուղղի նրանց գործողությունները մի նպատակի՝ պրոլետարիատի ազատագրման նպատակին: Իսկ նրանց միացնել ե ուղղել մի նպատակի գծով բացարձակապես անհրաժեշտ ե, վորովհետեւ առանց այդ անկարելի յե պրոլետարիատի պայքարի միասնականությունը, վորովհետեւ առանց այդ անկարելի յե պրոլետարական մասսաների ղեկավարությունը իշխանության համար նրանց մղած պայքարի մեջ, սոցիալիզմի շինարարության համար նրանց մղած պայքարի մեջ: Բայց պրոլետարիատի մաս-

սայական կազմակերպությունների աշխատանքը միացնել ե այդ աշխատանքին ուղղություն տալ ընդունակ ե պրոլետարիատի առաջապահը, նրա կուսակցությունը միայն: Պրոլետարիատի կուսակցությունն ե միայն, կոմունիստների կուսակցությունն ե միայն, վոր ընդունակ ե իրագործել հիմնական ղեկավարի այս գերը պրոլետարիատի գիկտատուրայի սխեմի մեջ:

Ինչո՞ւ:

«Նրան համար, նախ, վոր կուսակցությունը հավաքակետ ե բանվոր դասակարգի բոլոր լավագույն տարրերի, վորոնք անմիջական կապեր ունեն պրոլետարիատի անկուսակցական կազմակերպությունների հետ ե շատ հաճախ ղեկավարում են նրանց. յերկրորդ, նրան համար, վոր կուսակցությունը, իբրեւ բանվոր դասակարգի լավագույն մարդկանց հավաքակետ, լավագույն դպրոցն ե հանդիսանում պատրաստելու բանվոր դասակարգի լիզերներ՝ ընդունակ ղեկավարելու իրենց դասակարգի կազմակերպման բոլոր ձևերը. յերրորդ, նրան համար, վոր կուսակցությունը, իբրեւ բանվոր դասակարգի լիզերների լավագույն դպրոց, իր փորձառությամբ ե հեղինակությամբ հանդիսանում ե միակ կազմակերպությունը, վոր ընդունակ ե կենտրոնացնել պրոլետարիատի պայքարի ղեկավարությունը ե, այդպիսով, բանվոր դասակարգի բոլոր ե ամեն տեսակի անկուսակցական կազմակերպությունները դարձնել նրան դասակարգի հետ միացնող սպասավոր որդաններ ե շարժիչ փոկեր» (տես «Լենինի գմի հիմունքների մասին», եջ 134 135):

Կուսակցությունը հիմնական ղեկավար ուշիվ ե պրոլետարիատի գիկտատուրայի սխեմի մեջ:

«Կուսակցությունը պրոլետարիատի դասակարգային մասսայական միացման բարձրագույն ձևն ե» (Լենին):

Այսպես ուրեմն. պրոֆմիությունները, իբրեւ պրոլետարիատի մասսայական կազմակերպություն, վոր կապում ե կուսակցությունը դասակարգի հետ, ամենից առաջ արտադրական գծով խորհուրդները, իբրեւ աշխատավորների մասսայական կազմակերպություն, վոր կապում ե կուսակցությունը այդ աշխատավորների հետ, ամենից առաջ պետականության գծով. կոռուպցիան, իբրեւ մասսայական, գլխավորապես գյուղացիական, կազմակերպություն, վոր կապում ե կուսակցությունը գյուղացիական մաս-

ասների հետ, ամենից առաջ տնտեսական գծով, գյուղացիութիւնը սոցիալիստական շինարարութիւն մեջ քաշելու գծով. յերկտասարդութիւն միութիւնը, իբրեւ բանվոր և գյուղացիական յերիտասարդութիւն մասսայական կազմակերպութիւն, վոր կոչված է թեթևացնել պրոլետարիատի առաջապահի գործը նոր սերունդը սոցիալիստներն դաստիարակելու և յերիտասարդ ղեկերին պատրաստելու. և, վերջապես, կուսակցութիւնը, իբրեւ ուղղութիւն տվող հիմնական ուժ պրոլետարիատի զիկտատուրայի սխտեմի մեջ, վոր կոչված է ղեկավարելու այդ բոլոր մասսայական կազմակերպութիւնները, — այս և, ընդհանուր առմամբ, զիկտատուրայի «մեխանիզմը» պատկերը, «պրոլետարիատի զիկտատուրայի սխտեմը» պատկերը:

Առանց կուսակցութիւն, իբրեւ հիմնական ղեկավար ուժի, անկարելի է պրոլետարիատի քիչ թե շատ տեսական և հաստատուն զիկտատուրա:

Այսպիսով, ասենք Լենինի խոսքերով, ստացվում է, ընդհանրապես և ամբողջովին, ձևականորեն վոչ-կոմմունիստական, ձկուն և համեմատաբար լայն, խիստ ուժեղ պրոլետարական մի ապարատ, վորի միջոցով կուսակցութիւնը սերտորեն կապված է դասակարգի և մասսայի հետ և վորի միջոցով, կուսակցութիւն ղեկավարութեամբ, իրագործվում է դասակարգի զիկտատուրան» (տես հ. XVII, էջ 139):

Այս չի նշանակում, թի հարկե, թե կուսակցութիւնը կարող է կամ պետք է փոխարինի պրոֆմիութիւններին, խորհուրդներին և մյուս մասսայական կազմակերպութիւններին: Կուսակցութիւնն իրագործում է պրոլետարիատի զիկտատուրան: Բայց իրագործում է վոչ թե անմիջականորեն, այլ պրոֆմիութիւններով, ոգնութեամբ, խորհուրդներին և նրանց ճշգրտվորումներին միջոցով: Առանց այդ «հաղորդիչների» քիչ թե շատ հաստատուն զիկտատուրա անկարելի կլինէր:

«Զի կարելի, — ասում է Լենինը, — իրագործել զիկտատուրան առանց մի քանի «հաղորդիչների», վորոնք տանում են առաջապահից ղեպի առաջավոր դասակարգի մասսաները, նրանից ղեպի աշխատավորներին մասսաները...»: «Կուսակցութիւնն, այսպես ասած, իր մեջ է առնում պրոլետարիատի առաջապահին, և այդ առաջապահը իրագործում է պրո-

լետարիատի զիկտատուրան: Առանց ունենալու այնպիսի հիմք, վորպիսին պրոֆմիութիւններն են, չի կարելի իրագործել զիկտատուրան, չի կարելի կատարել պետական ֆունկցիաներ: Հարկ է լինում իրագործել նրանց մի շարք դարձյալ վորեւ նոր տիպի առանձին հաստատութիւններին միջոցով*», այն է խորհրդային ապարատի միջոցով*) (տես հ. XVIII, մ. 1, էջ 9 և 8):

Իբրեւ կուսակցութիւն ղեկավար ղեքի բարձրագույն արտահայտութիւն, որինակ, մեղնում, խորհրդային Միութիւն մեջ, պրոլետարիատի զիկտատուրայի յերկրում, պետք է ընդունել այն փաստը, վոր վոչ մի կարևոր քաղաքական կամ կազմակերպական հարց չի վճռվում մեղնում մեր խորհրդային և մյուս մասսայական կազմակերպութիւններին մեջ առանց կուսակցութիւն ղեկավար ցուցումներին: Այս իմաստով կարելի է յեր ասել, վոր պրոլետարիատի զիկտատուրան ըստ ելութիւն նրա առաջապահի «զիկտատուրա» յե, նրա կուսակցութիւն, իբրեւ պրոլետարիատի հիմնական ղեկավար ուժի «զիկտատուրա»: Ահա թե այս մասին ինչ էր ասում Լենինը Կոմիւնտերնի II կոնգրեսում.

«Տեսներն ասում է, թե ինքը կողմնակից է պրոլետարիատի զիկտատուրայի, բայց պրոլետարիատի զիկտատուրան նա հասկանում է վոչ բոլորովին այնպես, ինչպես մենք ենք հասկանում: Նա ասում է, թե պրոլետարիատի զիկտատուրա ասելով մենք հասկանում ենք իսկապես**» նրա կազմակերպված և գիտակից փոքրամասնութիւն զիկտատուրան: Յեւ իրոք, կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում, յերբ բանվորական մասսաներն յենթարկվում են անընդհատ շահագործման և չեն կարողանում զարգացնել իրենց մարդկային ընդունակութիւնները, քաղաքական կուսակցութիւններին մեջ բանվորներին համար ամենից ավելի բնորոշ հանդիսանում է հենց այն, վոր նրանք կարող են ընդգրկել իրենց դասակարգի միայն փոքրամասնութիւնը: Քաղաքական կուսակցութիւնը կարող է միայն ղեկավարել միայն փոքրամասնութիւնը, այնպես, ինչպես իսկապես գիտակից բանվորները ամեն մի կապիտալիստական հասարակութիւն մեջ կազմում են բոլոր բանվորներին միայն փոքրամասնութիւնը: Ուստի մենք ստիպված ենք խոստովանել, թե միայն այդ գիտակից փոքրամասնութիւնը կարող է ղեկա-

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ:

վարել բանվորական լայն մասսաներին և տանել նրանց իր յետեից: Յեթե ընկ. Տեններն ասում ե, թե ինքը թշնամի չէ կուսակցության, բայց միևնույն ժամանակ կողմնակից ե այն բանի, վոր ամենից ավելի լավ կազմակերպված և ամենից ավելի հեղափոխական բանվորների փոքրամասնու-
թյունը ճանապարհ ցույց տա ամբողջ պրոլետարիատին, ապա յես ասում եմ, վոր մեր միջև իսկապես տարբերու-
թյուն հկա» (հ. XVІІІ, եջ 270):

ազգային հարցին իր ծավալով, թե գյուղացիական հարցը նույնն է, ինչ վոր ազգային հարցը: Հարկ չկա ապացուցելու, թե ազգային հարցն իր ծավալով ավելի լայն և հարուստ է գյուղացիական հարցից: Նույնը պիտի ասել, սրա նմանությունամբ, կուսակցության ղեկավար գերի և պրոլետարիատի ղեկատուության մասին: Յեթե կուսակցությունը գործադրում է պրոլետարիատի ղեկատուության և այս իմաստով պրոլետարիատի ղեկատուության հանտատուրան և իսկապես նրա կուսակցության «ղեկատուութեան», ապա այդ դեռևս չի նշանակում, թե «կուսակցության ղեկատուութեան» (ղեկավար գերը) նույնն է, ինչ վոր պրոլետարիատի ղեկատուութեան, թե առաջինն իր ծավալով հավասար է յերկրորդին: Հարկ չկա ապացուցելու, թե պրոլետարիատի ղեկատուութեան ծավալով ավելի լայն ու հարուստ է կուսակցության ղեկավար գերը: Կուսակցությունը գործադրում է պրոլետարիատի ղեկատուութեան, բայց գործադրում է պրոլետարիատի, և վոչ թե ուրիշ վորևէ ղեկատուութեան: Ով կուսակցության ղեկավար գերը նույնացնում է պրոլետարիատի ղեկատուութեան հետ, նա կեղծիք է կատարում՝ պրոլետարիատի ղեկատուութեան տեղը դնելով կուսակցության «ղեկատուութեան»:

ծողութիւնները, նրա պատրաստակամութիւնը (կամ չկամութիւնը) աջակցել այդ ցուցումներին, նրա կարողութիւնը (կամ անկարողութիւնը) գործադրել այդ ցուցումները, նրա կարողութիւնը (կամ անկարողութիւնը) գործադրել այդ ցուցումները հենց այնպէս, ինչպէս պահանջում են հանգամանքները: Հազիվ թե հարկ լինի ապացուցելու, թե կուսակցութիւնը, վոր ստանձնել է ղեկավարութիւնը, չի կարող հաշվի չառնել ղեկավարվողների կամքը, կարողութիւնը, դիտակցութեան մակարդակը, չի կարող հաշվից դնել նետել իր դասակարգի կամքը, կարողութիւնը և դիտակցութեան աստիճանը: Ուստի, ով կուսակցութեան ղեկավար գերը նույնացնում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի հետ, նա կեղծիք է կատարում՝ դասակարգի կամքի և գործողութիւնների տեղը դնելով կուսակցութեան ցուցումները:

Յերրորդ: «Պրոլետարիատի դիկտատուրան,—ասում է Լենինը,—հաղթած և քաղաքական իշխանութիւնն իր ձեռքն առած պրոլետարիատի դասակարգային պայքար է» (տես հ. XVI, էջ 240—241): Ինչո՞ւ կարող է արտահայտվել այդ դասակարգային պայքարը: Նա կարող է արտահայտվել պրոլետարիատի մի շարք դինամիկ յետադիմումների մեջ տապալված բուրժուազիայի ըմբոստացումների դեմ և ստաբիլիզացիոն բուրժուազիայի դինամիկ միջամտութեան դեմ: Նա կարող է արտահայտվել քաղաքացիական պատերազմի մեջ, յետո՞ւ պրոլետարիատի իշխանութիւնը դեռևս չի ամրապնդված: Նա կարող է արտահայտվել պրոլետարիատի լայն կազմակերպչական և շինարարական աշխատանքի մեջ, գործին մասնակցից անելով լայն մասսաներին, այն բանից հետո, յետո՞ւ իշխանութիւնն արդեն ամրապնդվել է: Այս բոլոր դեպքերում իբրև գործող անձ հանդիսանում է պրոլետարիատն իբրև դասակարգ: Չի յեղած, վոր կուսակցութիւնը, մեն-մենակ, սարքած լինի այս բոլոր յետադիմումները բացառապէս իր սեփական ուշիկերով, առանց դասակարգի աջակցութեան: Սովորաբար նա միայն ղեկավարում է այդ յետադիմումները և ղեկավարում այն չափով, վոր չափով դասակարգն աջակցում է նրան: Վորովհետև կուսակցութիւնը չի կարող բռնել դասակարգի տեղը, չի կարող փոխարինել նրան: Վորովհետև կուսակցութիւնը, իր ամբողջ կարողութեամբ ղեկավար գերով հանդերձ, այնուամենայնիվ մնում է իբրև դասակարգի մաս: Ուստի, ով կուսակցութեան ղեկավար գերը

նույնացնում է պրոլետարիատի դիկտատուրայի հետ, նա կեղծիք է կատարում՝ դասակարգի տեղը դնելով կուսակցութիւնը:

Չորրորդ: կուսակցութիւնն իրագործում է պրոլետարիատի դիկտատուրան: «կուսակցութիւնը—դա պրոլետարիատի անմիջականորեն կառավարող առաջապահն է,—նա ղեկավար է» (Լենին): Այս իմաստով կուսակցութիւնը վերցնում է իշխանութիւնը, կուսակցութիւնը կառավարում է յերկիրը: Բայց այս դեռևս չի նշանակում, թե կուսակցութիւնն իրագործում է պրոլետարիատի դիկտատուրան պետական իշխանութիւնից գոլու, առանց պետական իշխանութեան, թե կուսակցութիւնը յերկիրը կառավարում է խորհուրդներից գոլու, վոր խորհուրդների միջոցով: Այս դեռևս չի նշանակում, թե կուսակցութիւնը կարելի չի նույնացնել խորհուրդների հետ, պետական իշխանութեան հետ: կուսակցութիւնը իշխանութեան միջուկն է: Բայց նա չէ և չի կարող նույնացվել պետական իշխանութեան հետ: «Իբրև կառավարող կուսակցութիւն,—ասում է Լենինը,—մենք չենք կարող չմիաձուլել կուսակցական վերին խավերի հետ խորհրդային վերին խավերը, և նրանք մեզնում միաձուլված են և այդպէս էլ կլինեն» (տես հ. XVII, մ. 1, էջ 112): Այս կատարելապէս ճիշտ է: Բայց սրանով ամենևին չի ուղղում ասել Լենինը, թե մեր խորհրդային հաստատութիւններն ամբողջովին, որինակ՝ մեր բանակը, մեր տրանսպորտը, մեր տնտեսական հիմնարկները և այլն, մեր կուսակցութեան հաստատութիւններ են, թե կուսակցութիւնը կարող է փոխարինել խորհուրդներին և նրանց ճշգրտագործողներին, թե կուսակցութիւնը կարելի չի նույնացնել պետական իշխանութեան հետ: Լենինը հաճախ ասում էր, թե «խորհուրդների սխառմը պրոլետարիատի դիկտատուրա չէ», թե «խորհրդային իշխանութիւնը պրոլետարիատի դիկտատուրա չէ» (տես հ. V, էջ 44—46), բայց նա յերեք չի ասել, թե կուսակցութիւնը պետական իշխանութիւն է, թե խորհուրդները և կուսակցութիւնը միեւնոյնն են: Մի քանի հարցուր հաղար անգամ ունեցող կուսակցութիւնը ղեկավարում է մի քանի միլիոն կուսակցական և անկուսակցական մարդիկ ընդգրկող խորհուրդները և նրանց ճշգրտագործողները կենտրոնում և տեղերում, բայց նա չի կարող և չպետք է ինքը փոխարինել նրանց: Ահա թե ինչու, ասում է Լենինը, «դիկտատուրան իրագործում է

Նորհուրդների մեջ կազմակերպված պրոլետարիատը, վորոնց (Նորհուրդներին) ղեկավարում է բոլշևիկների կոմմունիստական կուսակցությունը», թե «կուսակցության ամբողջ աշխատանքն ընթանում է Նորհուրդների միջոցով^{*)}», վորոնք միացնում են աշխատավոր մասսաներին առանց պորֆեսիաների խտրության» (տես հ. XVII, էջ 138 և 140), թե գրկատուության «հարկ է լինում իրագործել խորհրդային ապարատի միջոցով^{*)}» (տես հ. XVIII, մ. I, էջ 8): Ուստի, ով կուսակցության ղեկավար ղերը նույնացնում է պրոլետարիատի գրկատուության հետ, նա կեղծիք է կատարում՝ խորհուրդներին, պետական իշխանության տեղը դնելով կուսակցությունը:

Հինգերորդ: Պրոլետարիատի գրկատուության հասկացությունը պետական հասկացություն է: Պրոլետարիատի գրկատուության անսպաժան պարփակում է իր մեջ բռնության հասկացությունը: Առանց բռնության գրկատուության չի լինում, յեթե գրկատուության հասկանանք այդ բառի իսկական իմաստով: Լենինը պրոլետարիատի գրկատուության վորոշում է իբրև «անմիջապես բռնության վրա հենվող իշխանություն» (տես հ. XV, էջ 451): Այս պատճառով խոսել կուսակցության գրկատուության մասին պրոլետարների դասակարգի վերաբերմամբ և նույնացնել այդ գրկատուության պրոլետարիատի գրկատուության հետ, նշանակում է խոսել այն մասին, թե կուսակցությունը իր դասակարգի վերաբերմամբ պետք է լինի վոչ միայն ղեկավար, վոչ միայն պարագլուխ և ուսուցիչ, այլ և նրա վրա բռնություն գործադրող մի տեսակ պետական իշխանություն: Ուստի, ով «կուսակցության գրկատուության» նույնացնում է պրոլետարիատի գրկատուության հետ, նա լուրջալիս յեղում է այն բանից, թե կուսակցության հեղինակությունը կարելի չէ հիմնել բռնության վրա, մի բան, վոր կատարյալ անհեթեթություն է և միանգամայն անհարկ է լենինիստիկին: Կուսակցության հեղինակությունը պահպանվում է բանվոր դասակարգի վստահությամբ: Իսկ բանվոր դասակարգի վստահությունը ձեռք է բերվում վոչ թե բռնությամբ, — բռնությամբ վստահությունը միայն սպանվում է, — այլ կուսակցության ճիշտ տեսությամբ, կուսակցության ճիշտ

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սա:

քաղաքականությունը, կուսակցության անձնվորությունը բանվոր դասակարգին, նրա բանվոր դասակարգի մասսաների հետ ունեցած կապով, նրա պատրաստակամությամբ, նրա կարողությամբ համոզել մասսաներին իր լոզունգների ճշտությամբ:

Ուրեմն լինչ է հետևում այս բոլորից:

Հետևում է այն, վոր՝

1) Լենինը կուսակցության գրկատուության խոսքը գործ է ածում այդ բառի վոչ թե իսկական իմաստով («բռնության վրա հենվող իշխանություն»), այլ փոխաբերական իմաստով, ղեկավարության իմաստով:

2) ով կուսակցության ղեկավարությունը նույնացնում է պրոլետարիատի գրկատուության հետ, նա խեղաթյուրում է Լենինին, անճշտ կերպով յուրացնելով կուսակցությանը բռնության ֆունկցիաներ բանվոր դասակարգի վերաբերմամբ ամբողջությամբ վերացած:

3) ով կուսակցությանը յուրացնում է նրան վոչ-հատուկ բռնության ֆունկցիաներ բանվոր դասակարգի նկատմամբ, նա խանգարում է առաջապահի և դասակարգի միջև, կուսակցության և պրոլետարիատի միջև կանոնավոր փոխադարձ հարաբերությունների տարրական պահանջները:

Այսպիսով մենք մոտեցանք կուսակցության և դասակարգի, բանվորական դասակարգի մեջ յեղած կուսակցականների և անկուսակցականների փոխհարաբերությունների խնդրին:

Լենինն այդ փոխհարաբերությունները վորոշում է իբրև «փոխադարձ վստահություն»^{*)} բանվոր դասակարգի և բանվորական մասսայի միջև (տես հ. XVIII, մ. I, էջ 135):

Ինչ է նշանակում այս:

Այս նշանակում է, նախ, թե կուսակցությունը պետք է ուշադիր ակնշարժ լինի մասսաների ձայնին, թե նա պետք է ուշադրությամբ վերաբերվի մասսաների հեղափոխական բնազդին, թե նա պետք է ուսումնասիրի մասսաների պայքարի տակտիկան, ստուգելով այդ բանի վրա իր քաղաքականության ճշտությունը, թե նա, հետևաբար, պետք է վոչ թե միայն ուսուցանի, այլ և ուսանի մասսաներից:

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սա:

Յերկրորդ, այս նշանակում է, թե կուսակցությունը պետք է որը-որին գրավի պրոլետարական մասսաների վստահությունը, թե նա պետք է իր քաղաքականությունը և իր աշխատանքով կոփի իր համար մասսաների աջակցությունը, թե նա պետք է վոչ թե հրամայի, այլ համոզի ամենից առաջ, դուրացնելով մասսաներին սեփական փորձով հասկանալու կուսակցության քաղաքականությունը, թե նա, հետևաբար, պետք է լինի իր դասակարգի ղեկավարը, առաջնորդը, ուսուցիչը:

Այս պայմանները խանգարել—նշանակում է խանգարել կանոնավոր փոխհարաբերությունները առաջապահի և դասակարգի միջև, վարկաբեկել «փոխադարձ վստահությունը», քանզի թե դասակարգային և թե կուսակցական դիսցիպլինան:

«Անշուշտ,—ասում է Լենինը,—այժմ արդեն գրեթե ամեն վոք տեսնում է, վոր բոլշևիկներն իշխանությունն իրենց ձեռքին պահել չեյին կարող վոչ միայն 21/2 տարի, այլ և 21/2 ամիս առանց խստագույն, խեղճ պիտի վոր յերկաթյա դիսցիպլինայի մեր կուսակցության մեջ, առանց բանվոր դասակարգի ամբողջ մասսայի նրան ցույց տված ամենալիակատար յեվ անձնվեր աջակցություն*), այսինքն այդ դասակարգի մեջ յեղած այն բոլորի աջակցության, վորոնք մտածում են, ազնիվ են, անձնվեր, ազդեցիկ, բնութանակ իրենց յետևից տանելու և վոգևորելու յետաֆուստ յա-վերին» (տես հ. XVII, էջ 117):

«Պրոլետարիատի գիկատուրան,—շարունակում է Լենինը,—արյունալի և անարյուն, բռնի և խաղաղ, գինվորական և տնտեսական, դաստիարակչական և վարչական համառ պայքար է հին հասարակության ուլթերի և ավանդների դեմ: Միլիոնների և տասնյակ միլիոնների սովորության ուլթը ամենասարսափելի ուլթն է: Առանց յերկաթյա և պայքարի մեջ կոփված կուսակցության, առանց տվյալ դասակարգի մեջ յեղած բոլոր ազնիվ մարդկանց վստահությունը վայելող կուսակցության*), առանց մասսայի տրամադրությունը հետևող և նրա վրա ազդել կարողացող կուսակցության աջողությամբ այդպիսի պայքար վարել անկարելի յե» (տես հ. XVII, էջ 136):

Բայց ի՞նչպես է ձեռք բերում կուսակցությունը դասակարգի այդ վստահությունն ու աջակցությունը: Ի՞նչպես է կազմվում

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

պրոլետարիատի ղեկատուության համար անհրաժեշտ յերկաթյա դիսցիպլինան, ի՞նչ հողի վրա յե նա աճում:

Ահա թե ինչ է ասում այս մասին Լենինը.

«Ինչո՞վ է պահպանվում պրոլետարիատի հեղափոխական կուսակցության դիսցիպլինան, ինչո՞վ է նա ստույգվում: Ինչո՞վ է ամրապնդվում: Նախ՝ պրոլետարական առաջապահի գիտակցությունը և նրա անձնվերությամբ հեղափոխությանը, նրա գիմացկունությամբ, անձնագոհությամբ, հերոսությամբ: Յերկրորդ՝ նրա կարողությամբ կապվելու, մոտենալու, վորոշ չափով, յեթե ուզում էր, ձուլվելու աշխատավորների ամենալայն մասսաների*), ամենից առաջ պրոլետարական, բայց նույնպես յեվ վոչ-պրոլետարական աշխատավոր մասսայի հետ: Յերրորդ՝ այդ առաջապահի իրագործած քաղաքական ղեկավարության ճշտությամբ, նրա քաղաքական ռազմագիտության և տակտիկայի ճշտությամբ, պայմանով, վոր ամենալայն մասսաներն իրենց սեփական փորձով համոզվեն այդ ճշտությամբ: Առանց այդ պայմանների դիսցիպլինա ստեղծելու փորձերը անխուսափելիորեն դառնում են դատարկ բան, Փրադ, ծամածուլություն: Իսկ այդ պայմանները, մյուս կողմից, չեն կարող առաջանալ մի անգամից: Նրանք մշակվում են միայն յերկարատև աշխատանքով, ծանր փորձով. նրանց մշակումը թեթևանում է հեղափոխական կանոնավոր տեսությամբ, վորը, իր հերթին, չի հանդիսանում զոգմա, այլ վերջնականապես կազմվում է միայն սերտ-կապակցությամբ իսկապես մասսայական և իսկապես հեղափոխական շարժման պրակտիկայի հետ» (տես հ. XVII, էջ 118—119):

Յեվ ապա՝

«Կապիտալիզմի դեմ հաղթություն տանելու աջողության համար պահանջվում է կանոնավոր փոխհարաբերություն հեղափոխական դասակարգը, պրոլետարիատը ղեկավարող կոմունիստական կուսակցության և մասսաների, այսինքն բոլոր աշխատավորների և շահագործվողների միջև: Միմիայն կոմունիստական կուսակցությունը, յեթե իսկապես նա հանդիսանում է հեղափոխական դասակարգի առաջապահը, յեթե նա իր մեջ է պարփակում նրա բոլոր լավագույն ներկայացուցիչներին, յեթե նա բաղկացած է կատարելապես գիտակից, անձնվեր, կրթված և հեղափոխական համառ պայքարի բովով անցած կոմունիստներից, յեթե այդ կուսակցությունը կարողացել է անքակտելիորեն կապել իրեն իր դասակարգի ամբողջ կյանքի, իսկ նրա միջոցով

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

շահագործվողներին ամբողջ մասսայի հետ և այդ դասակարգին ու այդ մասսային կատարյալ վստահություն*) ներշնչել,—միմիայն այդպիսի կուսակցությունն է ընդունակ ղեկավարելու պրոլետարիատին ամենամանողը, վճռական վերջին պայքարի մեջ կապիտալիզմի բոլոր ուլժերի դեմ: Մյուս կողմից, միմիայն այդպիսի կուսակցության ղեկավարության տակ պրոլետարիատն ընդունակ է ծավալելու իր հեղափոխական գրոհի ամբողջ հզորությունը, վոչինչ դարձնելով կապիտալիզմից փչացած բանվորական արխատակրատիայի, հին տրեդ-յունիոնիստական և կոոպերատիվային պարագլուխների ու այլ չնչին փոքրասնություն անխուսափելի անտարբերությունն ու մասամբ դիմադրությունը,—ընդունակ է ծավալելու իր ամբողջ ուլժը, վորը անչափ մեծ է, քան նրա բաժինը բնակչության մեջ, կապիտալիստական հասարակության հենց տնտեսական կազմության շնորհիվ» (տես հ. XVll, էջ 232):

Այս մեջբերումներից հետևում է, վոր՝

1) կուսակցության հեղինակությունը և պրոլետարիատի ղեկատուության համար անհրաժեշտ յերկաթյա դիսցիպլինան դասակարգի մեջ հիմնվում են վոչ թե վախի կամ կուսակցության «անսահման» իրավունքների, այլ բանվոր դասակարգի գեպի կուսակցությունն ունեցած վստահության վրա, բանվոր դասակարգի կողմից կուսակցությանը ցույց տված աջակցության վրա.

2) բանվոր դասակարգի վստահությունը գեպի կուսակցությունը ձեռք է բերվում վոչ միանգամից և վոչ ել բանվոր դասակարգի վրա բունանալու միջոցով, այլ մասսաների մեջ կուսակցության վարած տեղական աշխատանքով, կուսակցության ճիշտ քաղաքականությունը, նրա կարողությունը՝ համոզելու մասսաներին իր քաղաքականության ճշտությունը մասսաների սեփական փորձի հիման վրա, կուսակցության կարողությունը՝ ապահովելու իր համար բանվոր դասակարգի աջակցությունը, տանելու իր յետևից բանվոր դասակարգի մասսաները.

3) առանց կուսակցության կանոնավոր, մասսաների պայքարի փորձով ամրապնդված քաղաքականության և առանց բանվոր դասակարգի վստահության չի լինում և չի կարող լինել կուսակցության իսկական ղեկավարություն.

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

4) կուսակցությունը և նրա ղեկավարությունը, յեթե նա վայելում է դասակարգի վստահությունը և յեթե այդ ղեկավարությունը իսկական ղեկավարություն է հանդիսանում, չեն կարող հակադրվել պրոլետարիատի ղեկատուության, վորովհետև առանց բանվոր դասակարգի վստահությունը վայելող կուսակցության ղեկավարության (կուսակցության «գլխատուության») անհնարին է պրոլետարիատի քիչ թե շատ հաստատուն ղեկատուութա:

Առանց այս պայմանների կուսակցության հեղինակությունը և յերկաթյա դիսցիպլինան կամ դատարկ Փրազ է, կամ անպարծություն և արկածախնդրություն:

Չի կարելի պրոլետարիատի ղեկատուութան հակադրել կուսակցության ղեկավարությունը («գլխատուութան»): Չի կարելի, վորովհետև կուսակցության ղեկավարությունը գլխավորն է պրոլետարիատի ղեկատուութայի մեջ, յեթե ի նկատի ունենանք քիչ թե շատ հաստատուն և լիակատար ղեկատուութա, և վոչ թե այնպիսին, ինչպիսին, որինակ, Պարիզի Կոմմունան էր, վորը թերի և անհաստատ ղեկատուութա յեր: Չի կարելի, վորովհետև պրոլետարիատի ղեկատուութան և կուսակցության ղեկավարությունը գտնվում են, այսպես ասած, աշխատանքի մի գծի վրա, գործում են մի ուղղությունը:

«Արդեն խնդրի ձևակերպումը միայն,—ասում է Լենինը,—«կուսակցության ղեկատուութա թե՛ դասակարգի ղեկատուութա, պարագլուխների ղեկատուութա (կուսակցություն) թե՛ մասսաների ղեկատուութա (կուսակցություն)»—վկայում է, թե մտքերի ինչպիսի անհնարին և անյեղանելի շփոթություն է տիրում: Ամենքին հայտնի յե, վոր մասսաները բաժանվում են դասակարգերի... վոր մասսաներին ղեկավարում են սովորաբար և մեծ մասամբ, գեթ ժամանակակից քաղաքակիրթ յերկրներում, քաղաքական կուսակցությունները: վոր քաղաքական կուսակցությունները իրեն ընդհանուր կանոն կառավարվում են ամենից ավելի հեղինակավոր, ազդեցիկ, փորձված, ամենապատասխանատու պաշտոնների համար ընտրվող, պարագլուխ անվանվող անձերի քիչ թե շատ ղեկավարության իմբակներին կողմից... Ասել, խոսել և վերջը գալ ու մասսաների ղեկատուութան առհասարակ հակադրել պարագլուխների ղեկատուութային ծիծաղելի անհեթեթություն և հիմարություն է» (տես հ. XVll, էջ 133-134):

Այս միանգամայն ճիշտ է: Բայց այս ճիշտ վորոշումը յեկնում է այն նախադրյալից, թե կանոնավոր փոխադարձ հարաբերություններ կան առաջապահի և բանվորական մասսաների միջև, կուսակցության և դասակարգի միջև: Այս վորոշումը յեկնում է այն յենթադրությունից, թե փոխադարձ հարաբերությունները առաջապահի և դասակարգի միջև մնում են, այսպես առած, բնականոն, մնում են «փոխադարձ վստահության» սահմաններում: Իսկ յեթե այդպես չէ, իսկ յեթե կանոնավոր փոխադարձ հարաբերությունները առաջապահի և դասակարգի միջև, «փոխադարձ վստահության» հարաբերությունները կուսակցության և դասակարգի միջև խանգարված են: Իսկ յեթե կուսակցություն ինքն և սկսում այս կամ այն կերպ հակադրել իրեն դասակարգին, խախտելով դասակարգի հետ ունեցած կանոնավոր փոխադարձ հարաբերությունների հիմունքները, խախտելով «փոխադարձ վստահության» հիմունքները: Հնարավոր են առհասարակ այսպիսի դեպքեր: Այո, հնարավոր են, յեթե կուսակցությունը սկսում է իր հեղինակությունը կառուցել մասսաների մեջ վոչ թե իր աշխատանքի և մասսաների վստահության վրա, այլ իր «անսահման» իրավունքների վրա. յեթե կուսակցությունը քաղաքականությունը պարզապես անճիշտ է, իսկ նա չի ուզում վերաքննել և ուղղել իր սխալը. յեթե քաղաքականությունը ճիշտ է ընդհանրապես, բայց մասսաները դեռևս պատրաստ չեն այդ քաղաքականությունն յուրացնելու, իսկ կուսակցությունը չի ուզում կամ չի կարողանում սպասել, վորպեսզի հնարավորություն տա մասսաներին համոզվելու իրենց սեփական փորձի հիման վրա կուսակցության քաղաքականության ճշտությունը: Մեր կուսակցության պատմությունը մի շարք այդպիսի դեպքեր է տալիս: Չանազան խմբավորումներ և ֆրակցիաներ մեր կուսակցության մեջ ընկան և ցրվեցին նրա համար, վոր խախտում էին այս յերեք պայմաններից մեկը, իսկ յերեմն և այս բոլոր պայմանները, միասին առած:

Բայց սրանից հետևում է, վոր պրոլետարիատի ղեկավարության հակադրումը կուսակցության «ղեկավարության» (ղեկավարությունը) ճիշտ չի կարող ճանաչվել այն դեպքում միայն,

1) յեթե բանվոր դասակարգի նկատմամբ կուսակցության ղեկավարության ասելով հասկանանք վոչ թե ղեկավարության այ,

բառի իսկական իմաստով («բռնություն վրա հենվող իշխանություն»), այլ կուսակցության ղեկավարություն, վորը բացասում է բռնությունը դասակարգի վրա իր ամբողջությամբ վերցրած, նրա մեծամասնության վրա, ինչպես և հասկանում է կենինը.

2) յեթե կուսակցությունը տվյալներ ունի դասակարգի ղեկավար լինելու, այսինքն յեթե կուսակցության քաղաքականությունը ճիշտ է, յեթե այդ քաղաքականությունը համապատասխանում է դասակարգի շահերին.

3) յեթե դասակարգը, յեթե դասակարգի մեծամասնությունը ընդունում, յուրացնում է այդ քաղաքականությունը, համոզվում է, շնորհիվ կուսակցության աշխատանքի, այդ քաղաքականությունը ճշտությունը, վստահում է կուսակցությանը և աջակցում նրան:

Այս պայմանների խախտումը անխուսափելիորեն ընդհարում է հարուցանում կուսակցության և դասակարգի միջև, պատկերում է գցում նրանց միջև, նրանց հակադրում է իրար:

Կարելի է յե զորով փաթաթել դասակարգի վզին կուսակցության ղեկավարությունը: Վոչ, չի կարելի: Համենայն դեպս այդպիսի ղեկավարությունը չի կարող քիչ թե շատ տևական լինել: Կուսակցությունը, յեթե ուզում է մնալ պրոլետարիատի կուսակցություն, պետք է գիտնա, վոր ինքը հանդիսանում է, ամենից առաջ և գլխավորապես, բանվոր դասակարգի ղեկավար, պարագլուխ, ուսուցիչ: Մենք չենք կարող մոռանալ կենինի խոսքերը, վոր ասել է նա այս առթիվ «Պետություն և հեղափոխություն» բրոշյուրի մեջ.

«Կրթելով բանվորական կուսակցությունը, մարքսիզմը կրթում է պրոլետարիատի մի առաջապահ, վոր ընդունակ է իր ձեռքն առնել իշխանությունը և ամբողջ ժողովուրդը տանել դեպի սոցիալիզմ, ուղղություն տալ և կազմակերպել նոր իրավակարգ, լինել բոլոր աշխատավորների և շահագործվողների ուսուցիչը, ղեկավարը, պարագլուխը*) իր հասարակական կյանքը առանց բուրժուազիայի և բուրժուազիայի դեմ կազմակերպելու գործում» (տես հ. XIV, մ. II, էջ 317):

Կարելի է ասել, թե կուսակցությունը դասակարգի իսկական ղեկավար է հանդիսանում, յեթե նրա քաղաքականությունը

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.

ճիշտ չէ, յեթե նրա քաղաքականությունն ընդհարվում է դասակարգի շահերի հետ: Ի հարկե, չի կարելի: Այդպիսի դեպքերում կուսակցությունը, յեթե նա ուզում է ղեկավար ֆնալ, պետք է վերաքննի իր քաղաքականությունը, պետք է ուղղի իր քաղաքականությունը, պետք է խոստովանի իր սխալը և ուղղի այն: Այս սկզբունքը հաստատելու համար կարելի չի մատնանշել հենց թեկուզ այնպիսի մի փաստ մեր կուսակցության պատմությունից, ինչպես պարենի մասնատրման վերացման ժամանակաշրջանը, յերբ բանվորներն ու գյուղացիական մասսաները պարզապես դժգոհ հանդիսացան մեր քաղաքականությունից և յերբ կուսակցությունը բացարձակ և ազնվորեն ձեռք զարկեց այդ քաղաքականության վերաքննությանը: Ահա թե ինչ էր ասում այն ժամանակ լենինը X համագումարում պարենի մասնատրումը վերացնելու և տնտեսական նոր քաղաքականությունը մտցնելու խնդրի մասին.

«Մենք չպետք է աշխատենք թագցնել փորեն բան, այլ պետք է ասենք ուղղակի, փոր գյուղացիությունը մեզնում սահմանված հարաբերությունների ձևից դժգոհ է, հարաբերությունների այդ ձևը չի ուզում և այդպես այլևս չի ապրի: Այս անվիճելի յե: Նրա այս կամքն արտահայտվեց փորոշակի: Սա աշխատավոր բնակչության ահագին մասաների կամքն է: Մենք պետք է հաշվի առնենք այս, և մենք բավականաչափ խոհուն քաղաքագետներ ենք, փորպեսզի ասենք ուղղակի—յեկեք վերաքննենք»*) (տես հ. XVIII, մ. 1, էջ 138):

Կարելի՞ յե ասել, թե կուսակցությունը պետք է իր վրա առնի մասսաների վճռական յեկույթյաների կազմակերպման ձեռնեղեցությունն ու ղեկավարությունը միայն այն հիման վրա, փոր նրա քաղաքականությունն ընդհանուր առմամբ ճիշտ է, յեթե այդ քաղաքականությունը գեոևս վստահություն և աջակցություն չի գտնում դասակարգի կողմից շնորհիվ, ասենք, նրա քաղաքական յետաֆնացության, յեթե կուսակցությանը գեոևս չի աջողվել համոզելու դասակարգին իր քաղաքականության ճշտությանը շնորհիվ, ասենք, այն բանի, փոր անցքերը գեոևս չեն հասունացել: Վոչ, չի կարելի: Այդպիսի դեպքերում կուսակցու-

*) Ընդգծումն իմն է: Ստ.:

թյունը, յեթե նա ուզում է իսկական ղեկավար լինել, պետք է կարողանա սպասել, պետք է համոզի մասսաներին իր քաղաքականության ճշտությանը, պետք է ոգնի մասսաներին համոզվելու իրենց սեփական փորձով այդ քաղաքականության ճշտությանը:

«Յեթե,—ասում է լենինը,—հեղափոխական կուսակցությունը մեծամասնություն հունի հեղափոխական դասակարգերի առաջավոր զորամասերի և յերկրի մեջ, ապա խոսք ել չի կարող լինել ապստամբություն մասին» (տես հ. XIV, մ. 11, էջ 255):

«Առանց բանվոր դասակարգի մեծամասնության հայացքները փոխելու հեղափոխությունը անհնարին է, իսկ այդ փոփոխությունը ստեղծվում է մասսաների քաղաքական փորձով» (տես հ. XVI, էջ 172):

«Պրոլետարական առաջապահը գաղափարապես նվաճված է: Այս է գլխավորը: Առանց այս բանի առաջին քայլն իսկ չի կարելի անել գեպի հաղթություն: Բայց սրանից գեոևս բավական հեռու յե հաղթությունը: Միմիայն առաջապահով հաղթել չի կարելի: Միմիայն առաջապահը նետել վճռական կովի, քանի փոր ամբողջ դասակարգը, քանի փոր լայն մասսաները զիրք չեն բռնել կամ ուղղակի ոգնելու նրան, կամ գեթ նրան բարյացակամ չեղորություն պահպանելու և կատարելապես անընդունակ լինելու ոգնել նրա հակառակորդին,—փոչ միայն հիմարություն, այլ և վոճբադործություն կլինի: Իսկ վորպեսզի իսկապես ամբողջ դասակարգը, վորպեսզի աշխատավորների և կապիտալից շահագործվողների իսկապես լայն մասսաները հասնեն այդպիսի զիրքի, դրա համար միմիայն պրոպագանդը, միմիայն ագիտացիան քիչ է: Դրա համար հարկավոր է այդ մասսաների սեփական քաղաքական փորձ» (տես հունյն տեղը, էջ 179):

Հայտնի յե, փոր մեր կուսակցությունը հենց այսպես ել վարվեց լենինի 1917 թվի ապրիլյան թեղիսներից սկսած մինչև Հոկտեմբերյան ապստամբությունը: Յեվ հենց նրա համար, փոր նա գործում եր լենինի այդ ցուցումներով, դրա համար ել նա շահեց ապստամբությունը:

Այսպես են հիմնականում առաջապահի և դասակարգի միջև կանոնավոր փոխհարաբերությունների պայմանները:

Ինչ է նշանակում ղեկավարել, յեթե կուսակցությունը քաղաքականությունը ճիշտ է, իսկ կանոնավոր հարաբերությունները առաջապահի և դասակարգի միջև չեն խանգարվում:

Ղեկավարել այսպիսի պայմաններում—նշանակում է կարողանալ համոզել մասսաներին կուսակցության քաղաքականության ճշտությունը, առաջ քաշել և կիրառել այնպիսի լոգունդներ, վորոնք մոտեցնում են մասսաներին կուսակցության ղեկըներին և գյուրություն են տալիս նրանց հասկանալու իրենց սեփական փորձով կուսակցության քաղաքականության ճշտությունը, բարձրացնել մասսաներին մինչև կուսակցության ղիտակցության մակարդակը և, այդպիսով, ապահովել մասսաների աջակցությունը, նրանց պատրաստակամությունը վճռական պայքարի համար:

Այս պատճառով համոզման մեթոդը հանդիսանում է իրրև հիմնական մեթոդ կուսակցության կողմից մասսաներին ղեկավարելու համար:

«Յեթե մենք,—ասում է Լենինը,—այս բոպեյին Ռուսաստանում, Ռուսաստանի և Անտանտի բուրժուազիայի դեմ տարած չտեսնված հաղթությունների 2 տարուց հետո պրոֆմիությունները մտնելու համար պայման դնեյինք «գլխատուրայի ճանաչումը», դրանով հիմարություն կանեյինք, կվիպցնեյինք մեր ազդեցությունը մասսաների վրա, կոգնեյինք մենշեյնիկներին: Վորովհետև կոմունիստները ամբողջ խնդիրն է—կարողանալ համոզել յետաճիացներին, կարողանալ գործել նրանց մեջ, և վոչ թե անջրրպետվել նրանցից մտացածին յերեխայական-«ձախ» լոգունդներով» (տես հ. XVII, էջ 144):

Այս չի նշանակում, ի հարկե, թե կուսակցությունը պետք է համոզի բոլոր բանվորներին, մինչև վերջին մարդը, թե այդ բանից հետո միայն կարելի յե գործողությունների ղիմել, թե այդ բանից հետո միայն կարելի յե սկսել գործողությունները: Ամենևին: Այս նշանակում է միայն այն, թե նախ, քան վճռական քաղաքական գործողությունների ղիմելը, կուսակցությունը պետք է ապահովի իր համար, հեղափոխական յերկարատև աշխատանքի միջոցով, բանվորական մասսաների մեծամասնությունը աջակցությունը, դասակարգի մեծամասնության գեթ նպաստավոր չեղոթությունը: Հակառակ դեպքում լենինյան նա-

խաղըյալն այն մասին, թե բանվոր դասակարգի մեծամասնության գրավումը կուսակցության կողմը հանդիսանում է իրրև հաղթական հեղափոխությունն անհրաժեշտ պայման, — վոչ մի իմաստ չեր ունենա:

Իսկ փոքրամասնությունն ինչ անենք, յեթե նա չի ուզում, յեթե նա համաձայն չե հոժարակամ յենթարկվել մեծամասնությանը: Կարող է արդյոք կուսակցությունը, պետք է արդյոք կուսակցությունը, իր յետևն ունենալով մեծամասնության վստահությունը, ստիպել փոքրամասնությանը, վոր հնազանդվի մեծամասնության կամքին: Այո, կարող է և պետք է: Ղեկավարությունն ապահովվում է մասսաներին համոզելու մեթոդով, վորը կուսակցության հիմնական մեթոդն է մասսաների վրա ազդելու համար: Բայց այդ չի բացասում, այլ թույլ է տալիս ստիպումը, յեթե այդ ստիպումը հենված է բանվոր դասակարգի մեծամասնության ղեպի կուսակցությունը տածած վստահության, կուսակցությանը ցուց տված աջակցության վրա, յեթե նա գործադրվում է փոքրամասնության վերաբերմամբ այն բանից հետո, յերբ կարողացել են համոզել մեծամասնությանը: Պետք է հիշել մեր կուսակցության մեջ այս մասին յեղած վեճերը, վորոնք տեղի ունեյին պրոֆմիութենական ղիսկուսիայի ժամանակ: Ինչո՞ւմ էր այն ժամանակ ոպողիցիայի սխալը, Յեկտրանի (Տրանսպորտի կենտրոնական կոմիտեյի) սխալը: Նրանում արդյոք, վոր ոպողիցիան այն ժամանակ հնարավոր էր համարում ստիպումը: Վոչ, վնչ այս բանում: Ոպողիցիայի սխալն այն ժամանակ կայանում էր նրանում, վոր նա, անկարող լինելով համոզել մեծամասնությանը իր ղիմելի ճշտությունը, կորցնելով մեծամասնության վստահությունը, այնուամենայնիվ սկսել էր ստիպում գործադրել, սկսել էր պնդել, թե պետք է «թափահարել» մեծամասնության վստահությունն ունեցող մարդկանց:

Ահա թե ինչ էր ասում այն ժամանակ Լենինը կուսակցության X համագումարում արհեստակցական միությունների մասին իր արտասանած ճառի մեջ.

«Բանվոր դասակարգի առաջապահի և բանվորական մասսայի միջև փոխադարձ հարաբերություն, փոխադարձ վստահություն սահմանելու համար պետք էր, յեթե Յեկտրանը սխալ էր գործել... պետք էր ուզել այդ սխալը:

Բայց յերբ այդ սխալն սկսում են պաշտպանել, դա քաղաքական վտանգի աղբյուր է դառնում: Յեթե ղեկավարաբարձի իմաստով ժաքսիմալ հնարավորը չանեյին այն տրամադրություններից, վոր արտահայտում է այստեղ կուսակցությունը, մենք կհասնեյինք քաղաքական սնանկության: Ամենից առաջ մենք պետք է համոզենք յեվ ապա ստիպենք*): Մենք չկարողացանք համոզել լայն մասսաներին և խանդարեցրինք առաջապահի կանոնավոր փոխհարաբերությունը մասսաների հետ» (տես հ. XVIII, մ. 1, էջ 135):

Նույնն է ասում Լենինն իր ճառի մեջ «Պրոֆմիությունների մասին»:

«Մենք այն ժամանակ կանոնավորապես և աջողությամբ գործադրեցինք ստիպումը, յերբ կարողացանք նրա տակ դնել համոզման հիմքը» (տես նույն տեղը, էջ 19):

Յեվ այս միանգամայն ճիշտ է: Վերոպհետև առանց այս պայմանների անհնարին է վորևեղեկավարություն: Վերոպհետև միայն այսպիսով կարելի չէ ապահովել կուսակցության մեջ գործողությունների միասնականությունը՝ յեթե խոսքը վերաբերում է կուսակցությանը, դասակարգի գործողությունների միասնականությանը՝ յեթե խոսքը վերաբերում է դասակարգին ամբողջությամբ առած:

Առանց այս բանի բանվոր դասակարգի մեջ կտիրի պառակտում, տարաձայնություն, քայքայում:

Սրանք են ընդհանուր առմամբ կուսակցության կանոնավոր ղեկավարության հիմունքները:

Ղեկավարության ամեն մի այլ հասկացողություն սինդիկալիզմ է, անարխիզմ, բյուրոկրատիզմ, — ինչ ուզեք, — միայն վոչ բոլորից, միայն վոչ կոմունիզմ:

Զի կարելի պրոլետարիատի ղեկառություն հակադրել կուսակցության ղեկավարությանը («ղեկառություն»), յեթե կանոնավոր փոխհարաբերություններ կան կուսակցության և բանվոր դասակարգի միջև, առաջապահի և բանվորական մասսաների միջև: Բայց սրանից հետևում է, թե այդ պատճառով ել ավելի ևս չի կարելի նույնացնել կուսակցությունը բանվոր դասակարգի

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

հետ, կուսակցություն ղեկավարությունը («ղեկառություն») բանվոր դասակարգի ղեկառություն հետ: Այն հիման վրա, թե կուսակցության «ղեկառություն» չի կարելի հակադրել պրոլետարիատի ղեկառությանը, ընկ. Սորինն յեկել է այն անճիշտ յեզրակացության, թե «պրոլետարիատի ղեկառության մեր կուսակցության ղեկառություն է»: Բայց Լենինը միայն այն մասին չի խոսում, թե այդպիսի հակադրումը անթույլատրելի չէ: Նա ասում է ընդ սմին, թե անթույլատրելի չէ «մասսաների ղեկառության հակադրումը պարագլուխների ղեկառությանը»: Զեյթը հաճիլ արդյոք այս հիման վրա նույնացնել պարագլուխների ղեկառությանը պրոլետարիատի ղեկառությանը հետ: Այս ուղղությամբ գնալով, մենք պետք է ասեյինք, թե «պրոլետարիատի ղեկառության մեր պարագլուխների ղեկառության է»: Իսկ չե՞ վոր, իսկապես ասած, հենց այս հիմարության է տանում կուսակցության «ղեկառություն» և պրոլետարիատի ղեկառության ղեկառությանը... ի՞նչ է ասում այս մասին ընկ. Զինովյե:

Ընկ. Զինովյե, իսկապես, կանգնած է կուսակցության «ղեկառություն» պրոլետարիատի ղեկառության հետ նույնացնելու նույն տեսակետի վրա, ինչ վոր է Սորինը, սակայն այն տարբերությամբ, վոր ընկ. Սորինն արտահայտում է ավելի բաց ու պարզ, իսկ ընկ. Զինովյե պտույտ-պտույտ է անում: Բավական է վերցնենք ընկ. Զինովյեի «Լենինիզմ» գրքից հենց թեկուզ հետեյալ կտորը, այս բանում համոզվելու համար.

«Ի՞նչ է, — ասում է ընկ. Զինովյե, — Սիլ Միլիթյան մեջ գոյություն ունեցող իրավակարգը նրա դասակարգային բովանդակության տեսակետից: Դա պրոլետարիատի ղեկառություն չէ: Ի՞նչ է իշխանության անմիջական զսպանակը Սիլ Միլիթյան մեջ: Ո՞վ է իրագործում բանվոր դասակարգի իշխանությունը: — Կոմունիստական կուսակցությունը: Այս իմաստով մեզնում կուսակցության ղեկառություն չէ*): Ի՞նչ տեսակ է իշխանության իրավաբանական ձևը Սիլ Միլիթյան մեջ: Ի՞նչ է Հոկտեմբերյան հեղափոխության ստեղծած պետական կազմի նոր տիպը: Դա խոր-

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

հըրդային սխտեմն ե: Մեկը բնավ չի հակասում մյուսին (տես «Լենինիզմ», էջ 371):

Վոր մեկը մյուսին չի հակասում, դա, ի հարկե, ճիշտ ե, յնթե բանվոր դասակարգի նկատմամբ կուսակցության ղեկա-տուրա ասելով հասկանանք կուսակցության ղեկավարութունը: Բայց ինչպես կարելի չե այս հիման վրա հավասարության գիծ քաշել պրոլետարիատի ղեկաւատուրայի և կուսակցության «գիկ-տատուրայի» միջև, խորհրդային սխտեմնի և կուսակցության «գիկտատուրայի» միջև: Լենինը խորհրդային սխտեմնը նույնաց-նում եր պրոլետարիատի ղեկաւատուրայի հետ, և նա ճիշտ եր ասում, վորովհետեւ խորհուրդները, մեր խորհուրդները, հանդի-սանում են աշխատավոր մասսաներին պրոլետարիատի շուրջը կու-սակցության ղեկավարությամբ համախմբող կազմակերպություն: Բայց յերբ, վորտեղ, իր վոր աշխատության մեջ Լենինը հավա-սարության նշան եր դնում կուսակցության «գիկտատուրայի» և պրոլետարիատի ղեկաւատուրայի միջև, կուսակցության «գիկտա-տուրայի» և խորհուրդների սխտեմնի միջև, ինչպես այդ անում ե այժմ ընկ. Զինովյեւ: Պրոլետարիատի ղեկաւատուրային չի հասկանում վոչ թե միայն կուսակցության ղեկավարությունը («գիկտատուրան»), այլ և պարագլուխների ղեկավարությունը («գիկտատուրան»): Չեյնիք հաճիլ արդյոք այս հիման վրա հայ-տարարել, թե մեր յերկիրը հանդիսանում ե պրոլետարիատի ղեկաւատուրայի յերկիր, այսինքն կուսակցության ղեկաւատու-րայի յերկիր, այսինքն պարագլուխների ղեկաւատուրայի յերկիր: չե՞ վոր հենց դեպի այս հիմարությունն և տանում կուսակցու-թյան «գիկտատուրան» պրոլետարիատի ղեկաւատուրայի հետ նույնացնելու «սկզբունքը», վոր թագուն և անհամարձակ անց և կացնում ընկ. Զինովյեւ:

Լենինի բազմաթիվ աշխատությունների մեջ ինձ աջողվեց գտնել միայն հինգ դեպք, ուր Լենինը անցողակի շոշափում և կուսակցության ղեկաւատուրայի խնդիրը:

Առաջին դեպքը—դա ես-երներ և մենշևիկների հետ ունե-ցած բանավեճն ե, ուր նա ասում ե.

«Յերբ մեզ հանդիմանում են մի կուսակցության ղեկ-տատուրայի համար և առաջարկում են, ինչպես լուծ եմք, սոցիալիստական միասնական ձևակառ, մենք ասում ենք.

«Այո, մի կուսակցության ղեկաւատուրա: Մենք կանգնած ենք այս հողի վրա և իջնել չենք կարող, վորովհետեւ սա այն կուսակցությունն ե, վոր տասնյակ տարիների ընթացքում նվաճել և ամբողջ գործարանային և արդյունաբերական պրոլետարիատի առաջադրանքի դիրքը» (տես հ. XVI, էջ 296):

Յերկրորդ դեպքը—դա Կոլչակի դեմ տարած հաղթանակի առթիվ բանվորներին և դյուղացիներին ուղղած «Նամակն» ե, ուր նա ասում ե.

«Գյուղացիներին վախեցնում են (մանավանդ մենշևիկ-ները և ես-երները, ամենքը, նույն իսկ «ձախերը» նրանցից) «մի կուսակցության», բոլշևիկ-կոմունիստների կուսակցու-թյան, «գիկտատուրայի» խրտվիլակով: Կոլչակի որինսկի վրա գյուղացիները սովորեցին չվախենալ խրտվիլակից: Կամ կալվածատերերի և կապիտալիստների ղեկաւատուրա (այսինքն յերկաթյա իշխանություն), կամ թե բանվոր դա-սակարգի ղեկաւատուրան» (տես հ. XVI, էջ 306):

Յերրորդ դեպքը—դա Լենինի ձառն և Կոմիտեների 2-րդ կոնգրեսում Տենների հետ ունեցած բանավեճում: Այդ ձառից յես մեջբերում արի վերևը:

Չորրորդ դեպքը—դա մի քանի տող ե «Պրոլետարական հե-ղափոխությունը և ունեկատ Կաուսակին» բրոշյուրի մեջ: Համա-պատասխան մեջբերումներն արդեն արված են վերևը:

Հինգերորդ դեպքը—դա պրոլետարիատի ղեկաւատուրային վերաբերյալ սխեմայի ուրվագծումն ե, վոր հրատարակված ե III «Լենինյան ժողովածու»-ի մեջ, ուր կա «Մի կուսակցության ղեկաւատուրան» յինթավերնագիրը (տես «Լենինյան ժողովածու», III, էջ 497):

Պետք ե մատնանշել, վոր հինգ դեպքերից յերկուսի մեջ, վերջին և յերկրորդ դեպքում, «մի կուսակցության ղեկաւատու-րան» խոսքերը Լենինը չափերաների մեջ և աւանում, պարզապես չեղտելով այս ձևակերպության անճիշտ, փոխաբերական իմաստը:

Պետք ե նույնպես մատնանշել, վոր այս բոլոր դեպքերում բանվոր դասակարգի նկատմամբ «կուսակցության ղեկաւատուրա» ասելով Լենինը հասկանում ե վոչ թե ղեկաւատուրա այդ խոսքի իսկական իմաստով («բռնության վրա հենվող իշխանություն»), այլ կուսակցության ղեկավարություն:

Բնորոշ եւ, վոր իր աշխատություններէց, հիմնական թե-
յերկրորդական, եւ վոչ մեկում, ուր Լենինը խոսում եւ կամ պար-
զապես հիշատակում պրոլետարիատի զիկտատուրայի եւ կուսակ-
ցութեան գերի մասին պրոլետարիատի զիկտատուրայի սխտեմի-
մեջ, ակնարկ անգամ չկա այն մասին, թե «պրոլետարիատի զիկ-
տատուրան մեր կուսակցութեան զիկտատուրան ե»։ Ընդհակա-
ռակը այդ աշխատություններէ ամեն մի եջը, ամեն մի տողը
աղաղակում եւ այդպիսի բանաձեւի դեմ (տես «Պետութեան եւ
հեղափոխութեան», «Պրոլետարական հեղափոխութեան եւ ռենե-
գատ Կառուսկին», «Չախութեան յերեխայական հիւանդութեան»
եւ այլն)։

Ավելի եւս բնորոշ եւ, վոր Կոմինտերնի 2-րդ կոնգրեսի կու-
սակցութեան քաղաքական դերին վերաբերող թեզիսներէ մեջ,
վորոնք մշակված էին Լենինի անմիջական ղեկավարութեան տակ
եւ վորոնց վրա հաճախ մատնանիշ եր լինում Լենինն իր ճառերի
մեջ, իբրեւ կուսակցութեան գերի եւ խնդիրներէ ճիշտ ձեւակերպ-
ման որինականքի վրա, բառի բուն նշանակութեամբ վոչ մի
խոսք չկա կուսակցութեան զիկտատուրայի մասին։

Ինչ եւ ասում այս բոլորը։

Այն, վոր

ա) Լենինը «կուսակցութեան զիկտատուրա» ձեւակերպումը
չեր համարում անրիժ, ճիշտ, ուստի դա Լենինի աշխատութեան-
ներէ մեջ գործ եւ անվում խիստ հազվագեղ եւ յերբեմն չակերտ-
ներէ մեջ եւ առնվում։

բ) այն սակավ դեպքերում, յերբ Լենինը հակառակորդների
հետ ունեցած բանավեճում ստիպված եր խոսել կուսակցութեան
զիկտատուրայի մասին, նա սովորաբար բացատրում եր, թե
բանվոր դասակարգի նկատմամբ կուսակցութեան զիկտատուրա
ասելով պետք եւ հասկանալ կուսակցութեան ղեկավարութեան։

գ) այն բոլոր դեպքերում, յերբ Լենինը հարկ եր համարում
գիտականորեն վորոշել կուսակցութեան գերը պրոլետարիատի
զիկտատուրայի սխտեմի մեջ, նա խոսում եր բացառապէս կու-
սակցութեան ղեկավար դերի մասին (իսկ այդպիսի դեպքերը
հազարավոր են)։

դ) հենց սրա համար եւ Լենինը «չի կռահել» կուսակցու-
թեան գերին վերաբերող հիմնական բանաձեւի մեջ—յես ի նկատի

ունեմ Կոմինտերնի 2-րդ կոնգրեսի բանաձեւերը—մտցնելու «կու-
սակցութեան զիկտատուրա» ձեւակերպումը։

յե) Լենինիզմի տեսակետից արդարացի չեն եւ կարճատես
են այն ընկերները, վորոնք նույնացնում են կամ աշխատում են
նույնացնել կուսակցութեան «զիկտատուրան», ուրեմն եւ «պարա-
զլուխների զիկտատուրան», պրոլետարիատի զիկտատուրայի հետ,
վորովհետեւ նրանք խախտում են առաջապահի եւ դասակարգի
կանոնավոր փոխադրութեան պայմանները։

Յետ արդեն չեմ խոսում այն մասին, վոր «կուսակցութեան
զիկտատուրա» ձեւակերպումը, առանց վերեւ մատնանշված վերա-
պահումների վերցրած, կարող եւ մի շարք վտանգներ եւ քաղաքա-
կան միջոցներ ստեղծել մեր գործնական աշխատանքի մեջ։
Առանց վերապահումների վերցրած այդ ձեւակերպումով կարծես
թե թելագրում են՝

ա) անկուսակցական մասսաներին, չհամարձակվեք հակա-
ռակել, չհամարձակվեք դատողութեան տալ, վորովհետեւ կուսակ-
ցութեանը ամեն ինչ կարող եւ, վորովհետեւ մեղնում կուսակցու-
թեան զիկտատուրա յե։

բ) կուսակցական կողմերին, գործեցեք ավելի համարձակ,
հույս տվեք ավելի, կարելի յե եւ բանի տեղ չդնել անկուսակցա-
կան մտասանների ձայնը,—մեղնում կուսակցութեան զիկտա-
տուրա յե։

գ) կուսակցական վերին խավերին, կարող եք մի քիչ խնքնա-
գոհ լինել, թերեւ կարող եք նույն իսկ մի քիչ եւ փքվել, վորով-
հետեւ մեղնում կուսակցութեան զիկտատուրա յե, «ուրեմն» եւ
պարագլուխների զիկտատուրա։

Այս վտանգների մասին տեղն եւ հեղեցնել հենց այժմ, մաս-
սանների քաղաքական ակտիվութեան բարձրացման ժամանակ,
յերբ մասսաների ձայնին ուշադրութեամբ ականջալուր լինելու
համար կուսակցութեան ցույց տված պատրաստակամութեան
առանձին արժեք եւ ներկայացնում մեզ համար, յերբ ուշադիր
վերաբերմունքը դեպի մասսաների պահանջները հանդիսանում եւ
մեր կուսակցութեան հիմնական պատգամը, յերբ կուսակցու-
թեանից պահանջվում եւ առանձին աշարջութեան եւ առանձին
ձկունութեան քաղաքականութեան մեջ, յերբ փքվելու վտանգը
մեկն եւ այն ամենալուրջ վտանգներից, վորոնք կանգնած են

կուսակցութեան առջև մասսաներին կանոնադրապէս ղեկավարելու գործում:

Չի կարելի չհիշել Լենինի վոսկի խոսքերը, վոր ասաց նա մեր կուսակցութեան խի համագումարում.

«Ժողովրդական մասսաների մեջ մենք (կոմունիստները) այնուամենայնիվ մի կաթիլ ենք ծովի մեջ և մենք կառավարել կարող ենք միայն այն ժամանակ, յերբ ճիշտ ենք արտահայտում այն, ինչ վոր ժողովուրդն և գիտակցում: Առանց այս բանի կոմունիստական կուսակցութեանը առաջ չի տանի պրոլետարիատին, իսկ պրոլետարիատը չի տանի իր յետևից մասսաներին, և ամբողջ մեքենան կքանդվի» (տես հ. XVIII, մ. II, էջ 55):

«Ճիշտ արտահայտել այն, ինչ վոր ժողովուրդն և գիտակցում»—հենց այս և այն անհրաժեշտ պայմանը, վոր կուսակցութեան համար ապահովում և պրոլետարիատի զիկտատուրայի սխառմի մեջ հիմնական ղեկավար ուժի պատվավոր դերը:

VI

ՍՈՅԻԱԼԻՉՄԻ ՀԱՂԹԱՆԱԿԸ ՄԻ ՅԵՐԿՐԱՄ

«Լենինի գմի հիմունքների մասին» գրքույկում (1924 թ. ապրիլ) սոցիալիզմի հաղթանակը մի յերկրում հարցի մասին կա յերկու ձևակերպութիւն: Առաջին ձևակերպութիւնն ասում և.

«Առաջ հեղափոխութեան հաղթանակը մի յերկրում անկարելի էլին համարում, յենթադրելով, թե բուրժուազիային հաղթելու համար անհրաժեշտ և, վոր հանդես դան բոլոր առաջավոր յերկրների կամ, համենայն դեպս, այդ յերկրների մեծ մասի պրոլետարները: Այժմ այդ տեսակետն այլևս չի համապատասխանում իրականութեանը: Այժմ պետք և յեղակեալ ընդունել հեղափոխութեան հաղթանակի հնարավորութիւնը մի յերկրում. քանի վոր դանադան կապիտալիստական յերկրների զարգացման անհամարժեքի և ցատկաւոր ընդլայնումը իմպերիալիզմի պայմաններում, վորոնք հանգում են անխուսափելի պատերազմների, և հեղափոխական շարժման աճումը բոլոր յերկրներում վոչ միայն հնարավոր, այլ և անհրաժեշտ են դարձնում պրոլետարիատի

հաղթանակն առանձին յերկրներում» (տես գրքույկի 3-րդ գլուխը):

Միանգամայն ճիշտ և այս սկզբունքը և մեկնաբանութիւնների կարիք չի գգում: Նա ուղղված և սոցիալ-դեմոկրատներին տեսութեան դեմ, վորոնք ցնորք (ուտոպիա) են համարում սրբալիտարիատի իշխանութիւնը գրավելը մի յերկրում՝ առանց միաժամանակ հաղթական հեղափոխութեան մյուս յերկրներում:

Սակայն «Լենինի գմի հիմունքների մասին» գրքույկում կա և յերկրորդ ձևակերպութիւնը, ուր ասվում և.

«Բայց տապալել բուրժուազիայի իշխանութիւնը և նրա փոխարեն պրոլետարիատի իշխանութիւն հաստատել մի յերկրում՝ դեռ չի նշանակում ապահովել սոցիալիզմի կատարյալ հաղթանակը: Սոցիալիզմի գլխավոր խնդիրը—սոցիալիստական արտադրութեան կազմակերպումը—դեռ մնում և մեր առջևում: Կարելի չէ արդյոք լուծել այս խնդիրը, կարելի չէ արդյոք մի յերկրում հասնել սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակին՝ առանց մի քանի առաջավոր յերկրների պրոլետարների միահամուռ ջանքերի: Վսչ, անկարելի չէ: Բուրժուազիայի տապալման համար բավական և մի յերկրի ջանքերը—այդ մասին վկայում և մեր հեղափոխութեան պատմութիւնը: Սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի՝ սոցիալիստական արտադրութեան կազմակերպման համար՝ մի յերկրի, մանավանդ Ռուսաստանի նման մի գյուղացիական յերկրի ջանքերն արդեն անբավարար են—դրա համար անհրաժեշտ են մի քանի առաջավոր յերկրների պրոլետարների ջանքերը» (տես նույն տեղը):

Այս յերկրորդ ձևակերպութիւնն ուղղված էր լենինի գմի քննադատների, տրոցկիստների դեմ, վորոնք հայտարարում էին, թե պրոլետարիատի զիկտատուրան մի յերկրում չի կարող «գիմանալ պահպանողական Յեվրոպային», մյուս յերկրներում հաղթանակ չունենալու դեպքում:

Այնքան, — բայց միայն վորքան—այս ձևակերպութիւնն այն ժամանակ (1924 թ. ապրիլ) բավարար էր համարվում, և անկասկած վորոշ ոգուտ տվեց:

Բայց հետագայում, յերբ լենինի գմի քննադատութիւնն այդ շրջանակում արդեն հաղթահարված էր կուսակցութեան ներսում, և յերբ հերթի գրվեց նոր հարց—առանց դրսի ոգնութեան,

մեր յերկրի ուժերով լրիվ սոցիալիստական հասարակութայն կառուցման հարցը, — այդ յերկրորդ ձևակերպությունն արդեն պարզ կերպով անբավարար, ուստի և սխալ հանդիսացավ:

Վերջն և այդ ձևակերպության պակասը:

Նրա պակասն այն է, վոր նա յերկու զանազան հարցեր միացնում է մի հարցի մեջ: Առաջին՝ մի յերկրի ուժերով սոցիալիզմի կառուցման հնարավորության հարցը, վորին պետք է զբաղան պատասխան տալ. յերկրորդ՝ կարող է արդյոք մի յերկրի, ուր տիրում է պրոլետարիատի ղեկստատուրան, իրեն միանգամայն ապահով համարել զբոսի զինված միջամտությունից (ինտերվենցիա), հետևաբար նաև հին կարգերի վերահաստատումից (ռեստավրացիա) առանց մի շարք այլ յերկրների հաղթական հեղափոխության, — վորին պետք է բացասական պատասխան տալ: Ել չեմ խոսում այն մասին, վոր այդ ձևակերպությունն առիթ կարող է տալ կարծելու, թե սոցիալիստական հասարակության կազմակերպումը մի յերկրի ուժերով անհնարին է, վորն ի հարկե ճիշտ չէ:

Այս հիման վրա յես փոխեցի, ուղղեցի այդ ձևակերպությունը իմ «Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և ուսսական կոմմունիստների գործելակերպը» գրքույկում (1924 թ. դեկտեմբեր), բաժանելով այդ հարցը յերկուսի. — առաջին՝ լիակատար ապահովություն բուրժուական կարգերի վերահաստատումից և յերկրորդ՝ լրիվ սոցիալիստական հասարակության կառուցման հնարավորություն մի յերկրում: Դրան հասա բացատրելով նախ «սոցիալիզմի կատարյալ հաղթանակը», վորպես «կատարյալ ապահովություն հին կարգերի վերահաստատումից», վոր հնարավոր է միայն «մի քանի յերկրների պրոլետարների միահամուռ ջանքերով» և յերկրորդ՝ Լենինի «Կոոպերացիայի մասին» գրքույկի հիման վրա հայտարարելով այն անվիճելի ճշմարտությունը, վոր մենք լրիվ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար ունենք բոլոր անհրաժեշտ պայմանները (տես «Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և ուսսական կոմմունիստների գործելակերպը»):

Հարցի այս նոր ձևակերպությունը հենց հիմք դարձավ XIV կուսակցական կոնֆերենցիայի «Կոմիստերնի խնդիրները և Ռուս. Կոմ. Կուս.» հայտնի բանաձևին, վորը սոցիալիզմի հաղթանակի հարցը մի յերկրում քննության է առնում կապված կապիտալիզ-

մի կալուսության հետ (1925 թ. ապրիլ) և գտնում է, վոր սոցիալիզմի կառուցումը մեր յերկրի ուժերով հնարավոր է և անհրաժեշտ:

Այդ նոր ձևակերպությունը հիմք ծառայեց նաև իմ «XIV կուս. կոնֆերենցիայի աշխատանքների հետևանքները» գրքույկին, վորը հրատարակվեց XIV կոնֆերենցիայից անմիջապես հետո, 1925 թ. մայիսին:

Այս գրքույկում հետևյալն է ասված սոցիալիզմի մի յերկրում հաղթանակի հարցի մասին.

«Մեր յերկրը ներկայացնում է հակասությունների յերկու խումբ: Մի խումբը պրոլետարիատի և գյուղացիության մեջ գոյություն ունեցող հակասություններն են (խոսքն այստեղ վերաբերում է մի յերկրում սոցիալիզմի կառուցմանը: Ի. Ստ.): Հակասությունների մյուս խումբը արտաքին հակասություններն են, վոր կան մեր յերկրի, այսինքն սոցիալիզմի յերկրի և բոլոր մյուս յերկրների, այսինքն կապիտալիզմի յերկրների միջև (խոսքն այստեղ վերաբերում է սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակին: Ի. Ստ.):... Ով հակասությունների առաջին խումբը, վոր միանգամայն հաղթանակելի յե մի յերկրի ջանքերով խառնում է հակասությունների յերկրորդ խմբին, վորի լուծման համար պահանջվում է մի քանի յերկրների պրոլետարների ջանքերը — նա ամենակոպիտ սխալն է թույլ տալիս իրեն լենինիզմի դեմ: Նա կամ խառնակիչ է, կամ անուղղելի հարմարապաշտ — ոպպորտունիստ» (տես «XIV կուսկոնֆերենցիայի աշխատանքների հետևանքները»):

Սոցիալիզմի հաղթանակը մեր յերկրում հարցի առթիվ գրքույկում ասված է.

«Մենք կարող ենք սոցիալիզմ կառուցել և կկառուցենք գյուղացիության հետ, բանվոր դասակարգի ղեկավարությամբ... քանի վոր պրոլետարիատի ղեկատուության ժամանակ մենք ունենք... այն բոլոր ավյալները, վորոնք անհրաժեշտ են լրիվ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու հաղթանակելով բոլոր և ամեն տեսակի ներքին դժվարությունները, վորովհետև մենք կարող ենք և պետք է հաղթանակենք այդ դժվարությունները մեր սեփական ուժերով» (տես նույն տեղը):

Իսկ սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի հարցի մասին ասված է գրքույկում:

«Սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակը նշանակում է լիակատար ապահովություն դրսի գինական միջամտություն փորձերից, հետևաբար և հին կարգերի վերահաստատումից, քանի վոր հին կարգերի վերահաստատման վորևէ լուրջ փորձ կարող է տեղի ունենալ միայն դրսի ոժանդակությամբ, միայն միջազգային կապիտալի ոգնություն: Դրա համար ել մեր հեղափոխության պաշտպանությունը բոլոր յերկրների բանվորների կողմից, ևս առավել այդ բանվորների հաղթանակը թեկուզ մի քանի յերկրում, առաջին հաղթանակող յերկրի լիակատար ապահովության անհրաժեշտ պայմանն է դրսի գինական միջամտության և հին կարգերի վերահաստատման փորձերից, անհրաժեշտ պայմանն է սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի» (տես նույն տեղը):

Թվում է, թե պարզ է:

Հայտնի յե, վոր նույն վոգով է բացատրված այս հարցը նաև իմ «Հարցեր և պատասխաններ» գրքույկում (1925 թ. դեկտեմբեր):

Այսպես են փաստերը:

Այս փաստերը, կարծում եմ, հայտնի յեն բոլորին և ամեն մեկին, նաև ընկ. Զինովյեին:

Յեթե այժմ, կուսակցության մեջ տեղի ունեցած գաղափարական կռիվից և XIV կուսկոնֆերենցիայում ընդունված բանաձևից համարյա յերկու տարի հետո (1925 թ. ապրիլ) ընկ. Զինովյեը հնարավոր է համարում իր յեզրափակման ճառի մեջ XIV կուս. համագումարում (1925 թ. դեկտեմբեր) հրապարակ հանել Ստալինի գրքույկից հին, միանգամայն անբավարար ձևակերպությունը, վոր գրված է 1924 թ. ապրիլին, իբրև հենակետ լուծելու սոցիալիզմի մի յերկրում հաղթանակի արդեն իսկ լուծված հարցը, — ապա ընկ. Զինովյեի այս յուրահատուկ ձևը վկայում է միայն այն, վոր նա վերջնականապես խճճվել է այդ հարցում: Յետ քաշել կուսակցությանն այն ժամանակ, յերբ նա արդեն առաջ է անցել, անցնել XIV կուսկոնֆերենցիայի բանաձևի կողքից այն ժամանակ, յերբ նա հաստատված է արդեն Կենտրոնականի պլենումի կողմից, — նշանակում է անհույս կերպով

մխրճվել հակասությունների մեջ, չհավատալ սոցիալիզմի կառուցման գործին, շեղվել Լենինի ուղուց և ստորագրել իր իսկ սեփական պարտությունը:

Ի՞նչ է նշանակում սոցիալիզմի հաղթանակի հնարավորություն մի յերկրում:

Դա նշանակում է պրոլետարիատի և դյուդացիություն միջև յեղած հակասությունները լուծելու հնարավորություն մեր յերկրի ներքին ուլթերով. հնարավորություն, վոր պրոլետարիատը վերցնի իշխանությունը և ոգտագործի այդ իշխանությունը լրիվ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու մեր յերկրում՝ վայելելով մյուս յերկրների պրոլետարների համակրանքն ու պաշտպանությունը, բացց առանց պրոլետարական հեղափոխության նախնական հաղթանակի մյուս յերկրներում:

Առանց այդպիսի հնարավորության սոցիալիզմի կառուցումը կլինի զուրկ հեռանկարից, զուրկ հավատից սոցիալիզմի կառուցման նկատմամբ: Չի կարելի սոցիալիզմ կառուցել առանց հավատալու, թե կարելի յե այն կառուցել, առանց հավատալու, թե մեր յերկրի տեխնիկական յետամնացությունը անհաղթահարելի խոչընդոտ չէ լիակատար սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար: Բացասել այդպիսի հնարավորությունը նշանակում է չհավատալ սոցիալիզմի կառուցման գործին, շեղվել Լենինից:

Ի՞նչ է նշանակում սոցիալիզմի լիակատար, վերջնական հաղթանակի անկարելիություն մի յերկրում՝ առանց հեղափոխության հաղթանակի մյուս յերկրներում:

Դա նշանակում է լիակատար ապահովության անկարելիություն դրսի գինական միջամտությունից, հետևաբար բուրժուական կարգերի վերահաստատումից, յեթե հեղափոխության հաղթանակ չկա գոնե մի շարք յերկրներում: Բացասել այս անվիճելի սկզբունքը՝ նշանակում է շեղվել ինտերնացիոնալիզմից, շեղվել Լենինից:

«Մենք, — ասում է Լենինը, — ապրում ենք վոչ միայն պետություն մեջ, այլ և պետությունների սխտեմում և թորհրդային Հանրապետության յերկարատև գոյությունը իմպերիալիստական պետությունների կողքին անկարելի յե: Վերջ ի վերջո կհաղթի կամ մեկը, կամ մյուսը: Իսկ մին-

չև այդ որը անխուսափելի յեն մի շարք ամենատեսակի ընդհարումներ Սորհրդային Հանրապետություն և բուրժուական պետությունների միջև: Այդ նշանակում է, վոր պրոլետարիատը, վորպես տիրող դասակարգ, յեթև միայն նա ցանկանում է տիրել և տիրելու յե, պետք է ապացուցի այդ նաև իր ռազմական կազմակերպությամբ» (հատոր XIV, էջ 102):

«Մեր առջև, — ասում է Լենինը մի այլ տեղ, — մենք ունենք ծայր աստիճանի անկայուն, բայց համեմատյալ դեպք անկախ, անառարկելի, վորոշ հավասարակշռություն: Յերկար կտևի այդ, — չգիտեմ, և կարծում եմ, վոր չի կարելի իմանալ: Հենց այդ պատճառով ել մեր կողմից հարկավոր է ամենամեծ զգուշություն: Յեվ մեր քաղաքականության առաջին պատվիրանը, առաջին դասն է — մի դաս, վոր բըղխում է մեր մի տարվա կառավարական գործունեությունից, մի դաս, վոր պետք է յուրացնեն բոլոր բանվորներն ու զյուղացիները — ինել միշտ պատրաստ, հիշել, վոր մենք շրջապատված ենք այնպիսի մարդկանցով, դասակարգերով, կառավարություններով, վորոնք բացորոշ կերպով արտահայտում են իրենց ամենախոր ատելությունը մեր նկատմամբ: Պետք է հիշել, վոր ամեն մի հարձակման դեպքում մենք մազից ենք կախված» (հ. XVIII, մ. I, էջ 425):

Թվում է, թե պարզ է:

Ինչպես է հասկանում ընկ. Զինովյեկը սոցիալիզմի հաղթանակի հարցը մի յերկրում: Լսեցեք.

«Սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի տակ պետք է հասկանալ գոնե՝ 1) դասակարգերի վերացումն, հետևաբար 2) մի դասակարգի, տվյալ դեպքում պրոլետարիատի գերկուսությունը վերացումն...»: «Վորպեսզի ավելի ճիշտ պարզենք մեզ համար, — շարունակում է ընկ. Զինովյեկը, — թե ինչպես է դրված հարցը մեզում, Սորհրդային Միության մեջ 1925 թվին, պետք է դանադանք յերկու բան. 1) սոցիալիզմ կառուցելու ապահով հնարավորություն — սոցիալիզմ կառուցելու այդպիսի հնարավորություն, հասկանալի յե, լիակատար կերպով կարելի յե ի նկատի առնել և մի յերկրի շրջանակներում, և 2) սոցիալիզմի վերջնական կառուցումն և սոցիալիզմի ամրապնդումն, այսինքն սոցիալիստական կազմի, սոցիալիստական հասարակության իրականացումն» (տես «Լենինիզմ» — Զինովյեկ, էջ 293):

Ի՞նչ է նշանակում այս բոլորը:

Այն, վոր մի յերկրում սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի տակ ընկ. Զինովյեկը հասկանում է վոչ թե ապահովություն դրսի գերական միջամտությունից և հին կարգերի վերահաստատումից, այլ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու հնարավորություն: Իսկ մի յերկրում սոցիալիզմի հաղթանակի տակ ընկ. Զինովյեկը հասկանում է սոցիալիզմի այնպիսի կառուցումն, վորը չի կարող և չպետք է հանգի սոցիալիզմի կառուցման: Կառուցում յա բախտ, առանց հեռանկարի, սոցիալիզմի կառուցումն սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու անկարելիության դեպքում — ահա ընկ. Զինովյեկի գերբը:

Սոցիալիզմ կառուցել առանց նրան կառուցելու հնարավորության, կառուցել իմանալով, վոր չես կառուցելու — ահա թե ինչ անհեթեթությունների հասավ ընկ. Զինովյեկը:

Բայց չէ՞ վոր դա ծաղր է հարցի նկատմամբ և վոչ թե հարցի լուծումն:

Ահա մի կտոր ևս ընկ. Զինովյեկի XIV համագումարում քսած յեզրափակման ճառից.

«Նայեցեք, թե մինչև ուր հասավ, որինակ, ընկ. Յակովլևը Կուրսկի վերջին նահանգական կոնֆերենցիայում: «Կարող ենք արդյոք մենք, — հարց է տալիս ընկ. Յակովլևը, — շրջապատված լինելով բոլոր կողմերից թշնամիներով, սոցիալիզմ կառուցել մի յերկրում»: Յեվ պատասխանում է. «Բոլոր ասածների հիման վրա իրավամբ կարող ենք ասել, թե մենք վոչ միայն կառուցում ենք սոցիալիզմ, այլ վոր մենք, չնայած այն բանին, վոր դեռ մենակ ենք, վոր դեռ ամբողջ աշխարհում միակ խորհրդային յերկիրն ենք, միակ խորհրդային պետությունը — կկառուցենք այդ սոցիալիզմը» («Կուրսկայա Պրավդա» № 279, 1925 թ. 8 դեկտ.): Մի՞թե սա լենինյան մոտեցումն է հարցին. մի՞թե այստեղից ազգային սահմանափակություն հոտ չի գալիս»*):

Այսպիսով ըստ ընկ. Զինովյեկի գործս է գալիս, վոր մի յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորությունն ընդունել — նշանակում է կաշնգնել ազգային սահմանափակության տեսակետի

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սուս:

վրա, իսկ բացասել այդ հնարավորությունը՝ նշանակում է կանգնել ինտերնացիոնալի տեսակետի վրա:

Սակայն, յեթե այդ ճիշտ է, այդ դեպքում արժե՞ արդյոք կոխվ մղել առհասարակ մեր տնտեսության կապիտալիստական տարրերը հաղթահարելու համար: Չի՞ հետևում արդյոք այստեղից, թե անհնար է այդ հաղթանակը:

Կապիտալիզացիա մեր տնտեսության կապիտալիստական տարրերի առաջ — ահա թե ուր է տանում ընկ. Ջինովյեի պատճառաբանության ներքին որամաբանությունը:

Յեվ այս անհեթեթությունը, վոր վոչ մի ընդհանուր բան չունի լենինիզմի հետ, ընկ. Ջինովյեը մատուցում է մեզ իրրիս «ինտերնացիոնալիզմ», իրրիս «հարյուր տոկոսի լենինիզմ»:

Յեա պնդում է հաստատում եմ, վոր սոցիալիզմի կառուցման ամենակարևոր հարցում ընկ. Ջինովյեը հետանում է լենինիզմից, գլորվելով մենշևիկ Սուխանովի տեսակետի վրա:

Դիմենք Լենինին: Ահա թե ինչ էր ասում նա սոցիալիզմի մի յերկրում հաղթանակի մասին դեռ մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, 1915 թվի ոգոստոսին:

«Տնտեսական և քաղաքական զարգացման անհամաչափությունը կապիտալիզմի անպայման որենքն է: Այստեղից հետևում է, վոր հնարավոր է սոցիալիզմի հաղթանակը սկզբում մի քանի կամ նույն իսկ մի առանձին կապիտալիստական յերկրում: Այդ յերկրի հաղթող պրոլետարիատն էքսպրոպրիացիայի յենթարկելով բուրժուազիային և կազմակերպելով իր յերկրում սոցիալիստական արտադրություն*), կկանգնի միացած կապիտալիստական աշխարհի դեմ, դեպ իրեն գրավելով մյուս յերկրները ճնշված դասակարգերին, ապստամբություն առաջ բերելով նրանց մեջ կապիտալիստները դեմ, անհրաժեշտ դեպքում նույն իսկ ռազմական ուժով հանդես գալով շահագործող դասակարգերի և նրանց պետությունների դեմ» (տես հ. XIII, էջ 133):

Ինչ է նշանակում Լենինի այս ընդգծված՝ «կազմակերպելով իր յերկրում սոցիալիստական արտադրություն» դարձվածքը: Այդ նշանակում է, վոր հաղթող յերկրի պրոլետարիատը կարող է յեվ պետք է, իշխանությունն իր ձեռքը վերցնելուց հետո,

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սու.:

կազմակերպել սոցիալիստական արտադրություն: Սակայն ի՞նչ է նշանակում «սոցիալիստական արտադրություն կազմակերպել»: Այդ նշանակում է կառուցել սոցիալիստական հասարակություն: Հագելվ թե պետք լինի ապացուցել, թե Լենինի այս պարզ և վորոշ սկզբունքը կարիք չի զգում այլևս մեկնաբանությունների հակառակ դեպքում անհասկանալի կլինեյին Լենինի կոչերը պրոլետարիատին իշխանությունը վերցնելու 1917 թ. հոկտեմբերին:

Տեսնում եք, վոր Լենինի այս պարզ սկզբունքը, ինչպես յերկրից յերկրից, աարբերվում է ընկ. Ջինովյեի խառնաշփոթ և հակալենինյան այն «սկզբունքից», թե մենք կարող ենք սոցիալիզմ կառուցել «մի յերկրի շրջանակներում», վերջնական կառուցման անկարելիության դեպքում:

Լենինն այդ բանն ասել է 1915 թ. մինչև պրոլետարիատի իշխանության հասնելը: Բայց գուցե իշխանությունը վերցնելու փորձից, 1917 թվից հետո փոխվել են նրա հայացքները: Դիմենք Լենինի «կոռպերացիայի մասին» գրքույկին, վոր գրված է 1923 թվին:

«Իրոք, — ասում է Լենինը, — արտադրության բոլոր խոր միջոցները պետության իշխանության ներքո, պետություն իշխանությունը՝ պրոլետարիատի ձեռքին, այդ պրոլետարիատի սերտ կապը բազմամիլիոն մանր և մանրագույն գյուղացիների հետ, այդ պրոլետարիատի դեկավաթության ապահովությունը գյուղացիության նկատմամբ և այլն — միթե այս չէ բոլորն, ինչ վոր հարկավոր է այն բանին համար, վորպեսզի կոռպերացիայից, հենց միայն կոռպերացիայից, վորին մենք առաջ բանի տեղ չենինք դնում իբրև չարչիական մի բան, և վորին վորոշ տեսակետից իրավունք ունենք այժմ էլ, նեպի ժամանակ, նույն կերպ վերաբերվելու, — միթե այս չէ այն բոլոր անհրաժեշտը, վոր հարկավոր է լրիվ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար*): Սա դեռ ևս սոցիալիստական հասարակության կառուցվածք չէ, բայց այս է այն բոլոր անհրաժեշտն ու բավարարը, վոր հարկավոր է այդ կառուցվածքի համար» (տես հ. XVIII, մ. II, էջ 140):

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Սու.:

Ուրիշ խոսքով մենք կարող ենք և սկսեք և կառուցենք լրիվ սոցիալիստական հասարակություն, քանի վոր մեր տրամադրությունն տակ ունենք բոլոր անհրաժեշտն ու բավարարն այդ կառուցվածքի համար:

Թվում է, թե չի կարելի սրանից ավելի սարգ տրտահայտվել: Լենինի այս կրակի սկզբունքը համեմատեցեք ընկ. Զինովյանի հակալենինյան պատասխանի հետ ուղղված ընկ. Յակովլևին, և դուք կհասկանաք, վոր ընկ. Յակովլևը կրկնել է միայն Լենինի խոսքերը սոցիալիզմի կառուցման հնարավորություն մասին մի յերկրում: Իսկ Զինովյանը հանդես գալով այդ սկզբունքի դեմ, մտրակելով ընկ. Յակովլևին՝ շեղվել է Լենինից և կանգնել մենչևիկ Սուխանովի տեսակետի վրա, մեր յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու անկարելիության տեսակետի վրա, ի նկատի առնելով մեր տեխնիկական յետամնացությունը:

Հայտնի է միայն, թե ինչու համար վերցրինք իշխանությունը 1917 թ. հոկտեմբերին, յեթե հույս չունեյինք սոցիալիզմ կառուցելու:

Հարկավոր չեր վերցնել իշխանությունը 1917 թ. հոկտեմբերին—ահա թե ինչ յեղրակացություն է բերում ընկ. Զինովյանի պատճառաբանության ներքին տրամաբանությունը:

Այնուհետև յես պնդում եմ, վոր սոցիալիզմի հաղթանակի ամենակարևոր հարցում ընկ. Զինովյանը հակառակ է գնում մեր կուսակցության վորոշ վճիռներին, վորոնք հաստատված են XIV կուսկոնֆերենցիայի «Կոմիտեների խնդիրները և Ռ.Կ.Կ. Կոմիտեների ընդարձակած պլենումի առթիվ» հայտնի բանաձևով:

Դիմենք այդ բանաձևին: Ահա թե ինչ է ասված այնտեղ սոցիալիզմի հաղթանակի մասին մի յերկրում.

«Յերկու ուղղակի հակադիր հասարակական սիստեմների գոյությունը առաջ է բերում կապիտալիստական պաշարման (բլոկադա), տնտեսական ճնշման այլ ձևերի, դրաի զինված միջամտություն, հին կարգերի վերականգնման սպառնալիք: Սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի միակ ապահովությունը, այսինքն ապահովությունն հին կարգերի վերականգնումից*) հաղթական սոցիալիստական հեղափոխությունն է մի շարք յերկրներում...».

*) Ընդգծումներն իմն են: Ի. Ստ.:

ցնում է, վոր սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակը հին կարգերի վերականգնումից լիակատար ապահովություն մտրով հնարավոր է միայն միջազգային մասշտաբով...»: «Դրանից ամենեին չի բղխում, թե անհնարին է լրիվ սոցիալիստական հասարակության կառուցումն մի այնպիսի յետամնաց յերկրում, ինչպիսին Ռուսաստանն է, առանց տեխնիկապես և տնտեսապես զարգացած յերկրների «պետական ոգնություն» (Տրոցկի): (Տես բանաձևը):

Տեսնում եք, վոր բանաձևը սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակը բացատրում է վորպես ապահովություն դրաի զինական միջամտությունից և հին կարգերի վերականգնումից միանգամայն հակառակ ընկ. Զինովյանի բացատրություն, վոր տվել է նա իր «Լենինիզմի մասին» գրքում:

Տեսնում եք, վոր բանաձևն ընդունում է լրիվ սոցիալիստական հասարակության կառուցման հնարավորությունը մի այնպիսի յետամնաց յերկրում, ինչպիսին Ռուսաստանն է, առանց տեխնիկապես և տնտեսապես ավելի զարգացած յերկրների «պետական ոգնություն»—միանգամայն հակառակ ընկ. Զինովյանի պնդումին ու ասածին ընկ. Յակովլևի դեմ XIV կուսհամագումարում արտասանած իր յեզրափակման խոսքում:

Ի՞նչ անուն տալ դրան, յեթե վոչ պայքար ընկ. Զինովյանի կողմից XIV կուսհամագումարի բանաձևի դեմ:

Ի հարկե, կուսակցության բանաձևերը միշտ ել անսխալական չեն: Պատահում է, վոր կուսհամագումարների բանաձևերը սխալներ են պարունակում: Ընդհանրապես ասած, կարելի յե յենթադրել, վոր XIV կուսհամագումարի բանաձևը ես ունի մի քանի սխալներ: Հնարավոր է նաև, վոր ընկ. Զինովյանը սխալ է համարում տված բանաձևը: Բայց այդ դեպքում պետք է բաց և պարզ կերպով ասել այդ բանն, ինչպես վայել է բողջիկին: Սակայն ընկ. Զինովյանը, չգիտեմ ինչու, այդպես չի վարվում: Նա ավելի լավ է համարել ընտրել այլ ճանապարհ—թիկունքից հարվածել XIV կուսհամագումարի բանաձևին՝ լուելով այդ բանաձևի մասին և չտալով բանաձևի վորևե բաց քննադատություն: Յերևի ընկ. Զինովյանը կարծում է, թե այդ ճանապարհն ավելի լավ կը հասցնի իր նպատակին: Իսկ նա մի նպատակ ունի—«բարելավել» բանաձևը և «մի քիչ» շտկել Լենինին: Հաղիվ թե կարիք լինի ապացուցել, վոր ընկ. Զինովյանը սխալվել է իր հաշիվների մեջ:

Վերադարձից և բղիտում ընկ. Զինովյեի սխալը, վճռն և այդ սխալի արմատը:

Այդ սխալի արմատն, իմ կարծիքով, այն է, վոր ընկ. Զինովյեը հավատացած է, թե մեր յերկրի տեխնիկական յետամնացությունն անհաղթահարելի խոչընդոտ է լրիվ սոցիալիստական հասարակություն կառուցելու համար, վոր պրոլետարիատը չի կարող սոցիալիզմ կառուցել մեր յերկրի տեխնիկական յետամնացության պատճառով: Ընկ. Զինովյեն ու ընկ. Կամենսեր մի ժամանակ փորձեցին հանդես գալ այդ պատճառաբանությամբ կուսակցության Կենտր. Կոմիտեյի նիստերից մեկում, ապրիլի կուսկոնֆերենցիայից առաջ:

Սակայն նրանք ստացան իրենց պատասխանը և ստիպված յեղան նահանջել, ձեռնարկեցին յենթարկվելով հակադիր՝ Կենտր. Կոմիտեյի մեծամասնության տեսակետին: Բայց յենթարկվելով այդ տեսակետին ձեռնարկեցին, ընկ. Զինովյեը ամբողջ ժամանակ շարունակում էր կռիվ նրա դեմ (տես ընկ. Զինովյեի գիրքը «Լենինի մասին» և յեզրափակման խոսքը XIV կուսհամագումարում): Ահա թե ինչ է ասում ՀԿԿ Կենտր. Կոմիտեյի այդ «Ինցիդենտի» մասին մեր կուսակցության Մոսկվայի Կոմիտեն Լենինգրադի նահանգական կուսկոնֆերենցիային ուղղած իր «Պատասխան»-ի մեջ.

«Շատ չի անցել յերբ ընկերներ Կամենսեր և Զինովյեը պաշտպանում էին Քաղբյուրոյում այն տեսակետն, իրր թե մենք չենք կարող հաղթահարել ներքին դժվարությունները մեր տեխնիկական և տնտեսական յետամնացության պատճառով, յեթե մեզ չփրկի միջազգային հեղափոխությունը: Սակայն մենք Կենտր. Կոմիտեյի մեծամասնության հետ միասին կարծում ենք, վոր կարող ենք սոցիալիզմ կառուցել, կառուցում ենք և կկառուցենք, չնայած մեր տեխնիկական յետամնացության: Մենք կարծում ենք, վոր այդ կառուցումը տեղի կունենա, ի հարկե, շատ ավելի դանդաղ, քան համաշխարհային հաղթանակի պայմաններում, բայց այնուամենայնիվ մենք առաջ ենք գնում և պիտի գնանք: Մենք յենթադրում ենք նմանապես, վոր ընկ. ընկ. Կամենսեր և Զինովյեի տեսակետը արտահայտում է հավատի բացակայություն կամ անվստահություն դեպի մեր բանվոր դասակարգի և նրա յետևից գնացող գյուղացիական մասսաների ներքին ուժերը: Մենք յենթադրում

ենք, վոր այդ տեսակետը շեղումն է լենինյան գիրքից» (տես «Պատասխան»):

Այս փաստաթուղթը յերևան յեկավ մամուլում XIV կուսհամագումարի առաջին նիստերի ժամանակ: Ընկ. Զինովյեն, ի հարկե, հնարավորություն ուներ դուրս գալ այդ փաստաթղթի դեմ դեռ ևս համագումարում: Բնորոշ է, վոր ընկ. ընկ. Զինովյեն ու Կամենսեր վոչ մի առարկություն չունեցան այդ ծանր մեղադրանքի դեմ, վոր դրել էր նրանց առջև Մոսկվայի Կոմիտեն: Պատահական է արդյոք այդ: Կարծում եմ, վոր պատահական չէ: Մեղադրանքն, ըստ յերևութիւն, հասել է իր նպատակին: Ընկ. Կամենսեն ու ընկ. Զինովյեն այդ մեղադրանքին «պատասխանեցին» լուծյամբ, վորովհետեւ այդ մեղադրանքի դեմ բան չունեցին ասելու:

Նոր ուղղութիւն վերափոխվում է, վոր ընկ. Զինովյեին մեղադրում ենք, թե հավատ չունի դեպի սոցիալիստական կառուցման հաղթանակը մեր յերկրում: Բայց յեթե ընկ. Զինովյեը սոցիալիզմի մի յերկրում հաղթանակի հարցի միայն քննությունից հետո, իր տեսակետի (25 թ. ապրիլ), այլև կուսակցության այդ հարցի առթիվ վորոշ կարծիք կազմելուց հետո, վորը հաստատվեց XIV կուսկոնֆերենցիայի հայտնի բանաձևով (25 թ. ապրիլ),— յեթե ընկ. Զինովյեն այս բոլորից հետո վճռում է հանդես գալ իր «Լենինի մասին» գրքում (25 թ. սեպտեմբեր) կուսակցության տեսակետի դեմ, յեթե նա կրկնում է իր այդ յերևութիւն XIV համագումարում, ապա ուրեմն ինչով բացատրել այդ բոլորը, այդ համառությունը, այդ սխալի վրա նրա ամուր կերպով կանգնելը, յեթե վոչ նրանով, վոր ընկ. Զինովյեը վարակված է, այն էլ անհուսալի կերպով վարակված, անհավատում հաղթանակի գործը մեր յերկրում:

Ընկ. Զինովյեը հարկ է համարում իր այդ անհավատությունը համարել վորպէս ինտերնացիոնալիզմ: Բայց այդ վճռ ժամանակից սկսած լենինիզմից շեղումը լենինիզմի ամենազրկաւոր հարցում ինտերնացիոնալիզմ սկսեց համարվել մեղքում:

Ավելի ճիշտ չի լինի ասել, վոր վոչ թե կուսակցությունը, այլ ընկ. Զինովյեն է այստեղ սխալվում ինտերնացիոնալիզմի և համաշխարհային հեղափոխության նկատմամբ: Քանի վոր ինչ

և մեր «կառուցվող սոցիալիզմի» յերկիրը, յեթե վոչ համաշխարհային հեղափոխութեան հենարանը (բազա): Սակայն կարող եւ արդյոք նա լինել համաշխարհային հեղափոխութեան իսկական հենարան, յեթե անդրդուանակ լինի սոցիալիստական հասարակութեան կառուցել: Կարող եւ արդյոք նա մնալ նույն ամենամեծ ձգողական կենտրոնը բոլոր յերկրների բանվորների համար, ինչպիսին եւ նա, անկասկած, այժմ, յեթե անդրդուանակ լինի հաղթահարելու իր մեջ մեր տնտեսութեան կապիտալիստական տարրերին, ձեռք բերելու սոցիալիստական կառուցման հաղթանակը: Կարծում եմ, վոր չի կարող: Բայց մի՞թե զբանից չի հետևում, թե զեպի սոցիալիստական կառուցման հաղթանակն ունեցած անհավատութեանը, այդ անհավատութեան քարոզը վտանգում եւ մեր յերկրի, իբրեւ համաշխարհային հեղափոխութեան հենարանի, հըռ-չակը, իսկ մեր յերկրի այդ հռչակից զրկվելը թուլացնում եւ համաշխարհային հեղափոխական շարժումը: Ինչո՞վ էյին խրանեցնում մեզնից բանվորներին պ.պ. սոցիալ-դեմոկրատները: Այն քարոզով, թե «ոռւմներից վոչինչ չի դուրս գա»: Ինչո՞վ ենք մենք այժմ հարվածում սոցիալ-դեմոկրատներին՝ զեպի մեզ գրավելով բանվորական պատվիրակութեանների ամբողջ շարքեր եւ ամբացնելով այդպիսով կոմունիզմի դիրքերն ամբողջ յերկրում: Մեր աջողութեանն երով սոցիալիզմի կառուցման բնագավառում: Բայց մի՞թե պարզ չե սրանից հետո, վոր նա, ով անհավատութեան կամ անվստահութեան եւ քարոզում զեպի մեր աջողութեանները սոցիալիզմի կառուցման նկատմամբ, նա անուղղակի կերպով ոգնում եւ սոցիալ-դեմոկրատներին, թուլացնում եւ միջադասին հեղափոխական շարժումների թափը, անխուսափելի կերպով հեռանում եւ ինտերնացիոնալիզմից:

Տեսնում եք, վոր ընդ. Զինովյեի «ինտերնացիոնալիզմի» նկատմամբ ել գործն ամենեւին ավելի լավ չե, քան նրա «հարյուր տոկոսային լենինիզմի» նկատմամբ սոցիալիզմի մի յերկրում կառուցման հարցի վերաբերյալ:

Այդ պատճառով ել կուսնամագուժմարը ճիշտ վարվեց՝ վորոշելով նոր ոպպոզիցիայի հայացքներն իբրեւ «անհավատութեան կամ անվստահութեան զեպի սոցիալիզմի կառուցման գործը» եւ «լենինիզմի աղավաղումն»:

VII.

ՊԱՅԳԱՐ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՄԱՆ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

Կարծում եմ, վոր սոցիալիստական կառուցման հաղթանակին հնամտաւր նոր ոպպոզիցիայի հիմնական սխալն եւ: Այդ սխալը, իմ կարծիքով, հիմնական եւ այն պատճառով, վոր նրանից են բղխում նոր ոպպոզիցիայի մյուս բոլոր սխալները: Նոր ոպպոզիցիայի սխալները նեպի, պետական կապիտալիզմի, մեր սոցիալիստական արդյունաբերութեան ընդլիժի, կոոպերացիայի դերի մասին պրոլետարիատի գիտատուրայի շրջանում, բոռնցքների գեմ կովելու մեթոդների, միջակ գյուղացիութեան դերի եւ տեսակարար կշռի մասին,—այդ բոլոր սխալները բղխում են ոպպոզիցիայի հիմնական սխալից—մեր յերկրի ուշժերով սոցիալիստական կառուցման հաղթանակին հնամտաւր: Ի՞նչ եւ նշանակում հավատ չունենալ զեպի սոցիալիստական կառուցման հաղթանակը մեր յերկրում:

Դա նշանակում եւ ամենից առաջ հնամտաւր, թե գյուղացիութեան հիմնական մասսաները, մեր յերկրի զարգացման հայտնի պայմանների ուշժով, կարող են կաշել սոցիալիստական կառուցման գործին:

Դա նշանակում եւ նախ եւ առաջ հավատ չունենալ, թե մեր յերկրի պրոլետարիատը, վոր իր տրամադրութեան տակ ունի ժողովրդական տնտեսութեան իշխող դիրքերը, ընդունակ եւ գրավել գյուղացիութեան հիմնական մասսաները զեպի սոցիալիստական կառուցման գործը:

Այս սկզբունքներից եւ յեղնում լուեյայն ոպպոզիցիան մեր զարգացման ուղիների վերաբերյալ իր կառուցվածքում—գիտակցաբար թե անգիտակցաբար, դա միեւնոյն եւ:

Կարելի՞ չե խորհրդային գյուղացիութեան հիմնական մասսան գրավել սոցիալիստական կառուցման գործի մեջ:

«Լենինիզմի հիմունքների մասին» գրքուկում այս մասին կա յերկու սկզբունք.

1) «Ձի կարելի խորհրդային Միության գյուղացիությանը շփոթել Արևմուտքի գյուղացիության հետ: Այն գյուղացիությունը, վորը յերեք հեղափոխությունների դարացի և անցել, պրոլետարիատի հետ և նրա առաջնորդությունը կուլի և ցարի և բուրժուական իշխանության դեմ, հող և խաղաղություն և ստացել պրոլետարական հեղափոխությունից և այդ իսկ տեսակետից դարձել և պրոլետարիատի պահեստի բանակը (ռեզերվ),—այդ գյուղացիությունը չի կարող չտարբերվել այն գյուղացիությունից, վորը կուլի և բուրժուական հեղափոխության ժամանակ լիբերալ բուրժուազիայի առաջնորդությամբ, վոր հող և ստացել այդ բուրժուազիայի ձեռքից և այդ իսկ տեսակետից դարձել և բուրժուազիայի պահեստի բանակը: Հազիվ թե կարիք լինի ապացուցելու, թե խորհրդային գյուղացիությունը, վոր վարժվել և դնահատել պրոլետարիատի հետ ունեցած քաղաքական բարեկամությունն ու քաղաքական համագործակցությունը և իր ազատությունը պարտական և հենց այդ բարեկամությունն ու համագործակցությանը,—չի կարող պրոլետարիատի հետ տնտեսական համագործակցության բացառիկ լավագույն նյութ չծառայել»:

2) «Ձի կարելի Ռուսաստանի գյուղատնտեսությունը շփոթել Արևմուտքի գյուղատնտեսության հետ: Այնտեղ գյուղատնտեսության զարգացումն ընթանում և կապիտալիզմի սովորական գծով, գյուղացիության խոր շերտավորման հանգամանքներում—խոշոր կալվածներ և մասնավոր կապիտալիստական լատիֆունդիաներ (խոշոր կալվածներ) մի կողմից և պաուպերիզմ, աղքատություն և վարձու ստրկություն մյուս կողմից: Այդ տեսակետից անկումն ու քայքայումն այնտեղ միանգամայն բնական է: Սակայն այլ է Ռուսաստանում: Մեզնում գյուղատնտեսության զարգացումն չի կարող այդ ճանապարհով ընթանալ, թեկուզ հենց այն պատճառով, վոր խորհրդային իշխանության գոյությունը և արտադրության հիմնական գործիքների և միջոցների ազգայնացումը թույլ չեն տալիս նման զարգացում: Գյուղատնտեսության զարգացումն Ռուսաստանում պետք է այլ ճանապարհով ընթանա—միլիոնավոր մանր ու միջակ գյուղացիության կոոպերացիան ճանապարհով, գյուղում մասսայական կոոպերացիան զարգացման ճանապարհով, վորը վայելիլու յե պետության պաշտպանությունը արտոնյալ վարկավորման կարգով: Լենինը ճիշտ է ցույց տվել կոոպերացիայի մասին իր հոդվածներում, թե գյուղատնտեսության զարգացումը մեզնում պետք է նոր ուղիով ընթանա—գյուղացիության մեծամասնությունը կոոպերա-

ցիայի միջոցով դեպի սոցիալիստական շինարարությունը գրավելու ուղիով, գյուղատնտեսության մեջ աստիճանաբար կոլեկտիվիզմի սկզբունքները արմատացնելու ուղիով՝ սկզբում գյուղական տնտեսության արտադրանքի վաճառման և ապա այդ արտադրանքների արտադրության բնագավառում»...: «Հազիվ թե կարիք լինի ապացուցելու, թե գյուղացիության հսկա մեծամասնությունը սիրով կկանգնի զարգացման այս նոր ճանապարհի վրա՝ դեն շարունակ մասնավոր-կապիտալիստական լատիֆունդիաների և վարձու ստրկության, աղքատության և քայքայման ճանապարհը»: Ճիշտ են այս սկզբունքները:

Կարծում եմ, վոր այս յերկու սկզբունքներն էլ ճիշտ են և անվիճելի մեր ամբողջ շինարարական շրջանի համար՝ նեպի պայմաններում:

Դրանք արտահայտությունն են միայն՝ Լենինի հայտնի թեզերի պրոլետարիատի և գյուղացիության կապի, գյուղացիական տնտեսությունները յերկրի սոցիալիստական զարգացման սխեմայի մեջ ներառնելու վերաբերյալ, այն թեզի, թե ինչպես պրոլետարիատը պետք է առաջ շարժվի դեպի սոցիալիզմ գյուղացիության հիմնական մասսաների հետ միասին, վոր գյուղացիության միլիոնավոր մասսաների կոոպերացումը սոցիալիստական շինարարության ամենահարմար և ապահով ճանապարհն է գյուղում, վոր մեր սոցիալիստական արդյունաբերության աճման պայմաններում «կոոպերացիայի հասարակ աճումը մեզ համար հոմանիշ է սոցիալիզմի աճման» (տես հատոր XVIII մասն II, էջ 144):

Յեվ իրոք, ինչ ճանապարհով կարող է և պետք է ընթանա գյուղացիական տնտեսության զարգացումը մեր յերկրում:

Գյուղացիական տնտեսությունը կապիտալիստական տնտեսություն չէ: Գյուղացիական տնտեսությունը, յեթե վերցնենք գյուղացիական տնտեսությունների ճնշող մեծամասնությունը, մանր-ապրանքային տնտեսություն է: Իսկ ինչ է մանր-ապրանքային գյուղացիական տնտեսությունը: Դա մի տնտեսություն է, վոր կանգնած է կապիտալիզմի և սոցիալիզմի ճամբարաժան գծի վրա: Նա կարող է զարգանալ դեպի կապիտալիզմ, ինչպես վոր լինելու յե մեզնում, մեր յերկրում, պրոլետարիատի դիկտատուրայի պայմաններում:

Վերստեղից և առաջ գալիս գյուղացիական տնտեսութեան այդ անկայունութիւնն ու վոչ ինքնուրուշութիւնը: Ինչո՞վ բացատրել:

Դա պետք է բացատրել գյուղացիական տնտեսութիւնների կտրուված լինելովը, նրանց անկազմակերպ վիճակով, քաղաքից, արդշունագործութիւնից, վարկային սխառմից, յերկրի իշխանութեան բնույթից ունեցած կախումով, վերջապէս այն հասարակական դրութեամբ, վոր գյուղը գնում է և պետք է գնա քաղաքի յետեից ինչպէս նյութական, այնպէս ել կուտուրական տեսակետից:

Գյուղացիական տնտեսութեան զարգացման կապիտալիստական ուղին զարգացումն է գյուղացիութեան ամենախոր շերտավորման միջոցով՝ խոշոր լատիֆունդիաներ մի բեռում և մասնաձայական աղքատութեան մյուս բեռում: Զարգացման այդ ուղին անխուսափելի յետ կապիտալիստական յերկրներում, վորովհետեւ գյուղը, գյուղացիական տնտեսութիւնը կախումն ունի քաղաքից, արդշունագործութիւնից, քաղաքում կենտրոնացած վարկից, իշխանութեան բնույթից. իսկ քաղաքում թագաւորում է բուրժուազիան, կապիտալիստական արդշունարեւութիւնը, կապիտալիստական վարկային սխառմը, կապիտալիստական պետական իշխանութիւնը:

Գյուղացիական տնտեսութիւնների զարգացման այդ ձևը պարտաւորել է արդշոք մեր յերկրում, ուր քաղաքը բոլորովին այլ դեմք ունի, ուր արդշունագործութիւնը գտնվում է պրոլետարիատի ձեռքին, ուր փոխադրական միջոցները, վարկային սխառմը, պետական իշխանութիւնը և այլն կենտրոնացած են պրոլետարիատի ձեռքում, ուր հողի ազգայնացումը յերկրի ընդհանուր որենքն է: Ի հարկէ, պարտաւորել է: Ընդհակառակը: Հենց այն պատճառով, վոր քաղաքը գյուղի դեկավաքն է, — իսկ քաղաքում իշխում է մեզնում պրոլետարիատը՝ իրեն ձեռքին ունենալով ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր իշխող գերքերը, — հենց այդ պատճառով գյուղացիական տնտեսութիւնների զարգացումը պետք է ընթանա այլ ուղիով՝ սոցիալիստական շինարարութեան ուղիով:

Այդ ի՞նչ ուղի յետ:

Դա միլիոնավոր գյուղացիական տնտեսութիւնների մասնաձայական կոոպերացման ուղին է՝ կոոպերացիայի բոլոր գծերով. դա կարտված գյուղացիական տնտեսութիւնների միացման ուղին է սոցիալիստական արդշունագործութեան շուրջը. դա գյուղացիութեան մեջ կոլեկտիվիզմի սկզբունքների արմատացման ուղին է նախ հողագործութեան արտադրանքի վաճառքի և գյուղացիական տնտեսութիւններին քաղաքի ապրանքներ մատակարարելու գծով և ապա գյուղատնտեսական արտադրութեան գծով:

Այդ ուղին ավելի և ավելի անխուսափելի յետ գտնում պրոլետարիատի գիկտատուրայի պայմաններում, քանի վոր կոոպերացումը վաճառքի և մատակարարման ձևով, վերջապէս կոոպերացումը վարկի և արտադրութեան գծով (գյուղատնտեսական ընկերութիւններ) գյուղի բարեկեցութեան բարձրացման միակ ուղին է, գյուղացիական լայն մասսաների աղքատութիւնից և քաղաքային փրկելու միակ միջոցն է:

Ասում են, թե գյուղացիութիւնը մեզնում սոցիալիստական չե իր դրութեամբ, վոր այդ տեսակետից հենց նա սոցիալիստական զարգացման անընդունակ է: Ճիշտ է, ի հարկէ, վոր գյուղացիութիւնն իր դրութեամբ սոցիալիստական չե: Բայց դա ապացույց չե գյուղացիական տնտեսութիւնների սոցիալիզմի ուղիով զարգացման դեմ, յետեւ ապացուցված է, վոր գյուղը գնում է քաղաքի յետեից, իսկ քաղաքում իշխում է սոցիալիստական արդշունարեւութիւնը: Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան ժամանակ եւ գյուղացիութիւնը սոցիալիստական չե իր դրութեամբ, և նա ամենեւին չե ցանկանում յերկրում սոցիալիզմ հաստատել: Նա այն ժամանակ ձգտում էր գլխաւորապէս վերացնելու կալվածատերերի իշխանութիւնը, վերջ տալու պատերազմին և խաղաղութիւն հաստատելու: Այնուամենայնիւ նա գնաց այն ժամանակ պրոլետարիատի յետեից: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ բուրժուազիայի տապալումը և իշխանութեան գրավումը սոցիալիստական պրոլետարիատի կողմից միակ ճանապարհն էր այն ժամանակ դուրս գալու իմպերիալիստական պատերազմից, միակ ճանապարհն էր հաշտութեան և խաղաղութեան: Վորովհետեւ ուրիշ վոչ մի ճանապարհ չկար այն ժամանակ և չե ել կարող լինել: Վորովհետեւ մեր կուսակցութիւնը կարողացավ այն ժամանակ

շողափեի, գտնել գյուղացիութեան առանձնահատուկ շահերի (կալ-վածատերի տապալումն, հաշտութիւն) միացման ու յենթարկման այն աստիճանը յերկրի ընդհանուր շահերին (պրոլետարիատի զիկտատուրա), վորը ընդունելի և շահավետ եր գյուղացիութեան համար: Յե՛վ գյուղացիութեանը, չնայած իր վոչ սոցիալիստական լինելուն, գնաց այն ժամանակ սոցիալիստական պրոլետարիատի յետեից:

Նույնը պետք է ասել նաև մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարութեան, գյուղացիութեանը այդ շինարարութեան հունի մեջ գրավելու վերաբերմամբ: Գյուղացիութեանը սոցիալիստական չէ իր գրութեամբ: Բայց նա պետք է կանգնի և անպայման կկանգնի սոցիալիստական զարգացման ճանապարհի վրա, քանի վոր գյուղացիութեանը աղքատութիւնից և քայքայումից փրկվելու այլ ճանապարհ չունի և չի կարող ունենալ, բացի պրոլետարիատի հետ կապվելուց, բացի սոցիալիստական արդշունարեութեան հետ կապվելուց, բացի գյուղացիական տնտեսութեանը սոցիալիստական զարգացման ընդհանուր հունի մեջ դնելուց՝ գյուղացիութեան մասսայական կոոպերացման միջոցով:

Ինչպէս հատկապես գյուղացիութեան մասսայական կոոպերացման միջոցով:

Վորովհետև մասսայական կոոպերացման մեջ «մենք գտանք մասնավոր շահի, մասնավոր-առևտրական շահի, միացման և ընդհանուր շահերին յենթարկման, պետութեան կողմից նրա ստուգման և վերահսկման այն աստիճանը» (Լենին), վորը գյուղացիութեան համար ընդունելի չէ և շահավետ և վորը ապահովում է պրոլետարիատին գյուղացիութեան հիմնական մասսային սոցիալիստական շինարարութեան մեջ գրավելու հնարավորութիւնը: Հենց այն պատճառով, վոր գյուղացիութեան համար շահավետ է կազմակերպել իր ապրանքների վաճառքը և իր տնտեսութեան համար մեքենաներ հայթայթելը կոոպերացիայի միջոցով, հենց այդ պատճառով գյուղացիութեանը պետք է գնա և կգնա մասսայական կոոպերացման ճանապարհով:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում գյուղացիական տնտեսութիւնների մասսայական կոոպերացումն սոցիալիստական արդշունարեութեան գլխավորութեամբ:

Այդ նշանակում է, վոր մանր-ապրանքային գյուղացիական տնտեսութիւնը պետք է յերես դարձնի հին կապիտալիստական ճանապարհից, վոր հղի չի գյուղացիութեան մասսայական քայքայմամբ, և ձնցնի զարգացման նոր ուղի, սոցիալիստական շինարարութեան ուղին:

Ահա թե ինչու մեր պայքարը գյուղացիական տնտեսութեան զարգացման նոր ճանապարհի համար, գյուղացիական հիմնական մասսայի դեպի սոցիալիզմի կառուցման գործը զրավելու պայքարը մեր կուսակցութեան հերթական խնդիրն է այժմ:

Դրա համար ել Համամիութեանական Կոմ. Կուսակցութեան XIV համագումարը շատ ճիշտ վարվեց վորոշելով, թե՛ «Սոցիալիզմի կառուցման հիմնական ուղին գյուղում այն է, վոր սոցիալիստական պետարդշունարեութեան, պետական վարկային հիմնարկների և պրոլետարիատի ձեռքում գտնվող մյուս իշխող դիրքերի հարաճուն տնտեսական ղեկավարութեան պայմաններում գրավենք գյուղացիութեան հիմնական մասսան կոոպերատիվ կազմակերպութիւնների մեջ և ապահովենք այդ կազմակերպութեան սոցիալիստական զարգացումը, ոգտագործելով, հաղթահարելով և դուրս մղելով նրա կապիտալիստական տարրերը» (տես համագումարի բանաձեւը Կենտր. Կոմիտեյի հաշվետվութեան առթիվ):

Նոր ոպպոզիցիայի ամենամեծ սխալն այն է, վոր նա չի հավատում գյուղացիութեան զարգացման այդ նոր ճանապարհին, չի տեսնում կամ չի հասկանում այդ ճանապարհի անխուսափելիութեանը պրոլետարիատի զիկտատուրայի պայմաններում: Իսկ չի հասկանում այն պատճառով, վորովհետև չի հավատում սոցիալիստական շինարարութեան հաղթանակին մեր յերկրում, չի հավատում մեր պրոլետարիատի ընդունակութեանը՝ տանելու իր յետեից գյուղացիութեանը սոցիալիզմի ուղիով:

Այստեղից ել բղխում է այն, վոր ոպպոզիցիան չի ըմբռնում նեպի կրկնակի բնույթը, ուռցնում է նեպի բացասական կողմերը և նեպը բացատրում իբրև գլխավորապես նահանջ:

Այստեղից է նաև այն, վոր ոպպոզիցիան ուռցնում է մեր տնտեսութեան կապիտալիստական տարրերի դերը և նվազեցնում մեր սոցիալիստական զարգացման (սոցիալիստական արդշունար-

ել գյուղի համար, ուր սոցիալիստական զարգացման հիմնական շաղախը կոոպերացիան է՝ միացած սոցիալիստական արդյունաբերություն հետ:

Կապիտալիզմի պարզ վերականգնումն չէ թեկուզ այն պատճառով, վոր մեզնում իշխանությունը պրոլետարական է, խոշոր արդյունաբերությունը գտնվում է պրոլետարիատի ձեռքին, փոխադրական միջոցներն ու վարկը գտնվում են պրոլետարական պետության տրամադրության տակ:

Շերտավորումը չի կարող նախկին չափերն ընդունել, միջակ գյուղացին մնում է գյուղացիական հիմնական մասսան, իսկ բուռնացը չի կարող վերստանալ նախկին ուժը թեկուզ այն պատճառով, վոր հողը մեզնում ազգայնացրած է, շրջանառությունը չի յենթարկվում, իսկ մեր առևտրական, վարկային, հարկային և կոոպերատիվ քաղաքականության նպատակն է սահմանափակել բուռնացքների շահագործական ձգտումները, բարձրացնել գյուղացիության ամենալայն մասսաների բարեկեցությունը և հարթել ծայրահեղությունները գյուղում: Ել չեմ խոսում այն մասին, վոր պայքարը բուռնացքների դեմ ընթանում է մեզնում վոչ միայն հին ձևով—չքավորությունը բուռնացքների դեմ կ'օգտակերպելու գծով,—այլև նոր գծով՝ պրոլետարիատի և չքավորության միջակների հետ ունեցած կապն ամրացնելու գծով ընդդեմ կուլակի: Այն փաստը, վոր ուղղորդիչն է հասկանում բուռնացքների դեմ այս յերկրորդ գծով պայքարի միտքն ու նշանակությունը, մի ավելորդ անգամ հաստատում է, վոր ուղղորդիչն է սայթաքում է դեպի գյուղի զարգացման հին ուղին, դեպի գյուղի կապիտալիստական զարգացման ուղին, յերբ բուռնացքն ու չքավորությունը կազմում եյին գյուղի հիմնական ուժերը:

Կոոպերացիան պետական կապիտալիզմի մի տեսակն է, ստում է ուղղորդիչի նենվելով Լենինի «Պարենտուրք»-ի վրա և չի հավատում, թե կոոպերացիան հնարավոր է ոգտադործել իրեն սոցիալիստական զարգացման հիմնական շաղախ: Ուղղորդիչի այստեղ ևս կոպիտ սխալ է անում: Կոոպերացիայի այդպիսի բացատրությունը բավարար և գոհացուցիչ եր 1921 թվին, յերբ գրվեց «Պարենտուրքը», յերբ մեզնում չկար զարգացած սոցիալիստական արդյունաբերություն, յերբ Լենինը պետկապիտալիզմն ընդունում եր վորպես մեր տնտեսության հնարավոր և հիմա-

կան ձևը, իսկ կոոպերացիան՝ պետկապիտալիզմի հետ միացած: Սակայն այդ բացատրությունը այժմ այլևս բավարար չէ և յետ է քնացել պատմությունից, վորովհետև սկսած այդ որից ժամանակները փոխվել են, սոցիալիստական արդյունաբերությունը զարգացել է մեզնում, պետկապիտալիզմը չի պատվաստվել այն չափով, վորքան ցանկալի յեր համարվում, իսկ կոոպերացիան, վոր այժմ տասնյակ միլիոնավոր անդամներ է ընդգրկել, սկսել է միանալ սոցիալիստական արդյունագործության հետ:

Այլպես ինչով բացատրել այն փաստը, վոր յերկու տարի միայն անց «Պարենտուրք»-ից, դեռ 1923 թ., Լենինն այլ կերպ սկսեց նայել կոոպերացիայի վրա, գտնելով, վոր «կոոպերացիան մեր պայմաններում ամենուրեք զուգադիպում է սոցիալիզմի հետ» (տե՛ս հ. XVIII, մ. II, էջ 144):

Այլ կերպ ինչով բացատրել այս հանգամանքը, յեթե վոչ նրանով, վոր այդ յերկու տարվան ընթացքում սոցիալիստական արդյունաբերությունը հնար ունեցավ արդեն աճելու, իսկ պետկապիտալիզմը չպատվաստվեց հարկավոր չափով, վորի հիման վրա Լենինն սկսեց կոոպերացիային նայել վոչ թե պետկապիտալիզմի, այլ սոցիալիստական արդյունաբերության կապակցության մեջ:

Փոխվել եյին կոոպերացիայի զարգացման պայմանները: Պետք է փոխվեր նաև մոտեցումը կոոպերացիայի հարցին:

Ահա ձեզ որինակ մի նշանակալից կտոր Լենինի «Կոոպերացիայի մասին» գրքույկից (1923 թ.), վոր լույս է սփռում այս հարցի վրա.

«Պետական կապիտալիզմի որոք*) կոոպերատիվ ձեռնարկները զանազանվում են պետական-կապիտալիստական ձեռնարկներից նախ վորպես մասնավոր և ապա վորպես կոլլեկտիվ ձեռնարկներ: Մեր ներկա իրավակարգում կոոպերատիվ ձեռնարկները զանազանվում են մասնավոր-կապիտալիստական ձեռնարկներից վորպես կոլլեկտիվ ձեռնարկներ, բայց չեն տարբերվում սոցիալիստական ձեռնարկներից, յեթե հիմնված են պետությանը, այսինքն բանվոր դասակարգին պատկանող հողի վրա և նրա արտադրական միջոցներով» (հ. XVIII, մ. I, էջ 143—144):

*) Ընդգծումն իմն է: Ի. Ստ.:

Այս փոքրիկ ցիտատում յերկու մեծ հարց ե լուծված: Նախ այն հարցը, վոր մեր «ներկա կազմը» պետկապիտալիզմ չէ: Յերկրորդ այն հարցը, վոր կոոպերատիվ ձեռնարկները կապված «մեր կազմի հետ» չեն զանազանվում սոցիալիստական ձեռնարկներին:

Կարծում եմ, վոր անկարելի չե սրանից ավելի պարզ կերպով արտահայտել:

Ահա մի ուրիշ կտոր ևս Լենինի նույն գրքից.

«Կոոպերացիայի պարզ աճումը մեզ համար նույննա-նում ե (բացի վերում մասնանշած «փոքրիկ» բացառու-թյունը) սոցիալիզմի աճման հետ, և զրա հետ միասին մենք ստիպված ենք ընդունել մեր ամբողջ տեսակետի հիմնական փոփոխությունը սոցիալիզմի վերաբերմամբ» (տես նույն տեղը, էջ 144):

Պարզ ե, վոր մենք «Կոոպերացիայի մասին» գրքույկում գործ ունենք կոոպերացիայի նոր արժեքավորման հետ, ինչ վոր չի ուզում ընդունել նոր ուղղություն և վորը նա աշխատում ե լուծթյան տակ, հակառակ փաստերին, հակառակ ակնհայտ ճշմար-տություն, հակառակ Լենինի դմի:

Տարբեր բան ե պետկապիտալիզմի հետ կապված կոոպե-րացիան, և տարբեր բան սոցիալիստական արդյունաբերության հետ կապված կոոպերացիան:

Այստեղից, սակայն, չի կարելի յեղրակացնել թե «Պարեն-տուրք»-ի և «Կոոպերացիայի մասին» գրքույկի միջև սար ու ձոր կա: Այդ, ի հարկե, սխալ ե, բավական ե վերցնել «Պարենտուրք»-ի որինակ հետևյալ կտորը, վորպեսզի իսկույն ըմբռնենք «Պարեն-տուրք»-ի և «Կոոպերացիայի մասին» գրքույկի անբաժանելի կապը կոոպերացիայի արժեքավորման հարցի նկատմամբ: Ահա այդ կտորը.

«Կոնցեսսիայից սոցիալիզմին անցումը՝ խոշոր արտա-դրության մի ձևից խոշոր արդյունաբերության մյուս ձևին անցումն ե: Մանր տնտեսությունների կոոպերացիայից սո-ցիալիզմին անցումը՝ մանր արտադրությունից խոշոր ար-տադրության անցումն ե, այսինքն ավելի բարդ անցումն, վորը սակայն աշուղթյան դեպքում ընդունակ ե ընդգրք-կել ազգաբնակչության ավելի լայն մասսաներ, ընդունակ ե դուրս կորզել հին, մինչսոցիալիստական, նույն իսկ մինչ-

կապիտալիստական հարաբերությունների արմատները, վո-րոնք ամենահամառուն են ամեն մի «նորություն» դիմա-դրելու տեսակետից» (տես հ. XVIII, մ. 1, էջ 220):

Այս ցիտատից յերևում ե, վոր Լենինը դեռ «Պարենտուրք»-ի ժամանակ, յերբ չկար մեղնում դեռևս սոցիալիստական արդյու-նաբերության զարգացումն, հնարավոր եր համարում, վոր կոո-պերացիան աշուղթյան դեպքում կարող ե դառնալ պայքարի գորեղ միջոց «մինչսոցիալիստական», ուրեմն և կապիտալիստա-կան հարաբերությունների դեմ: Կարծում եմ, վոր հենց այս միտքը հետագայում ծառայեց վորպես յեղակետ նրա «Կոոպե-րացիայի մասին» գրքույկի համար:

Ի՞նչ ե հետևում այս բոլորից:

Սրանից հետևում ե, վոր նոր ուղղությունից կոոպերացիայի հարցին մոտենում ե վոչ թե մարքսիստական, այլ մետաֆիզի-կական տեսակետից: Ուղղությունից կոոպերացիային նայում ե վոչ իբրե պատմական յերևույթի, կապակցված մյուս յերևույթ-ներին, ասենք պետկապիտալիզմի (1921 թ.) կամ սոցիալիստական արդյունաբերության հետ (1923 թ.), այլ իբրե ինչ վոր մշտա-կան և մշտնջենական մի յերևույթի, վորպես «իրն իր մեջ»:

Այստեղից ել բղխում են ուղղությունիցիայի սխալները կոոպե-րացիայի հարցի նկատմամբ, նրա անհավատությունը գյուղի՝ կոոպերացիայի միջոցով դեպի սոցիալիզմ զարգացման վերաբե-րյալ: Այստեղից ել բղխում ե ուղղությունիցիայի թեքումը դեպի հին ուղին—գյուղի կապիտալիստական զարգացման ուղին:

Այս ե ընդհանուր առմամբ նոր ուղղությունիցիայի գերբը սո-ցիալիստական շինարարության գործնական խնդիրներում:

Միակ յեղրակացությունն այս ե.—ուղղությունիցիայի գիծը, վորչափ նա գիծ ունի, նրա տատանումներն ու յերերումները, նրա անհավատությունը և գլխավորույթ վիճակը գծավորություն-ներին հանդեպ՝ տանում են դեպի կապիտալիստական հանդեպ մեր տնտեսության կապիտալիստական տարրերի: Վորովհետև, յեթե նեպը առավելապես նախանջ ե, յեթե պետական արդյունաբերու-թյան սոցիալիստական բնույթը կասկածի յե յենթարկվում, յեթե բուռնցքը համարյա թե ամենազոր ե, կոոպերացիան սա-կավ հուսատու, յեթե միջակ գյուղացիության դերը ընկնում ե

պրոգրեսսիվ կերպով, յեթե գյուղի զարգացման նոր ճանապարհը կասկածելի չե, կուսակցութիւնը համարյա թե այլակերպովում ե, իսկ Արեւմուտքի հեղափոխութիւնն ել այնքան մոտ չե, — ապա ուրեմն ել լինչ ե մնում այս բոլորից հետո ոպպոզիցիայի զինանոցում. ինչի՞ վրա յե նա հույս դնում մեր անտեսութեան կապիտալիստական տարրերի դեմ պայքարի գործում: Հո չի՞ կարելի կովի յեղնել միայն մի «Ժամանակաշրջանի փրկիստփայութիւն»-ով:

Պարզ ե, վոր նոր ոպպոզիցիայի զինանոցը, յեթե ընդհանրապես կարելի չե զինանոց համարել, նախանձելի չե: Այդ զինանոցը անպետք ե կովի համար, ևս առավել հաղթանակի համար:

Պարզ ե, վոր այդպիսի զինանոցով կուսակցութիւնը շատ շուտով կորստյան կմատնեի իրեն, յեթե կովի յեղներ. նա ստիպւած պիտի լինեի ուղղակի կապիտալիստիկայի դիմել հանդեպ մեր անտեսութեան կապիտալիստական տարրերի:

Այդ պատճառով ել կուսակցութեան XIV համագումարը միանգամայն ճիշտ վարվեց՝ վորոշելով, թե «պայքարը սոցիալիստական շինարարութեան հաղթանակի համար Խորհրդային Միութեան մեջ՝ կուսակցութեան հերթական խնդիրն ե». վոր այդ խնդրի լուծման անհրաժեշտ պայմաններից մեկն ե «պայքարել սոցիալիզմի շինարարութեան գործի վերաբերմամբ յեղած անհավատութեան և այն փորձերի դեմ, վորոնցով աշխատում են մեր ձեռնարկները, վորոնք «հաջորդական սոցիալիստական տիպի» ձեռնարկներ են (լենին), նայել վորպես պետական-կապիտալիստական ձեռնարկները». վոր «նման դադափարական հոսանքները անկարելի դարձնելով մասսաների գիտակցական վերաբերմունքը դեպի սոցիալիզմի կառացումն ընդհանրապես և սոցիալիստական արդիւնաբերութեան կառուցումը մասնավորապես, ընդունակ են միայն կասեցնելու անտեսութեան սոցիալիստական տարրերի աճումը և հեշտացնելու մասնավոր կապիտալի կռիվը այդ սոցիալիստական տարրերի դեմ». վոր «այդ պատճառով համագումարն անհրաժեշտ ե համարում լայն դաստիարակչական աշխատանք՝ լենինիզմի այս տեսակ աղավաղման դեմ» (տես բանաձևը Հ. Կ. Կ. Կենտր. Կոմի հաշվետւութեան առթիւ):

Հ. Կ. Կ. XIV համագումարի պատմական նշանակութիւնը կայանում ե նրանում, վոր նա կարողացավ բանալ մինչև արմատ-

ները նոր ոպպոզիցիայի սխալները, դեն շարտեց նրա անհավատութիւնն ու վայնասունը, պարզ և վորոշ նիշեց պայքարի հետագա ուղին հանուն սոցիալիզմի, ամեց կուսակցութեանը հաղթանակի հեռանկար և այդպիսով զինեց պրոլետարիատին սոցիալիստական շինարարութեան հաղթանակի անդրդվելի հավատով:

Handwritten signature or initials in blue ink.

պը
լա
լակ
ուր
նոց
պի
ըն
թյո

րա
նա

շու
սո
մե

մի
տա
թյ
խն
սոց
վա
ձե
ձե
լի
նե
մո
լի
բն
տա
այ
դո
խա
նա

կա

Ֆինը 30 կոպ.

